

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2021–2022

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Martin Zmrzlý

**MOŽNOSTI VZDĚLÁVÁNÍ A REKVALIFIKACE OSOB VE VÝKONU TRESTU
ODNĚTÍ SVOBODY**

Praha 2022

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Tereza Vacínová, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED (PART TIME) STUDIES

2021–2022

BACHELOR THESIS

Martin Zmrzlý

**EDUCATION POSSIBILITY AND REQUALIFICATION OF PERSONS IN THE
PENALTY OF FREEDOM**

Prague 2022

The Bachelor Thesis Work Supervisor: PhDr. Tereza Vacínová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 10.02.2022

.....
Martin Zmrzlý

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Tereze Vacínové, Ph.D. za její odborné vedení, cenné připomínky, vstřícnost a plnohodnotnou podporu, kterou mi poskytovala po celou dobu zpracování bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje na možnosti vzdělávání a rekvalifikace ve výkonu trestu odnětí svobody. Autor sleduje význam výchovných a vzdělávacích metod ve vězeňství, programech zacházení, vzdělávacích kurzů, rekvalifikací a aktivit u odsouzených ve výkonu trestu. Hledá odpověď na otázku, jakým způsobem se mohou odsouzení vzdělávat v českých věznicích. Popisuje, jaké existují typy vzdělávání a jaké kurzy jsou vězňům umožněny. V teoretické části jsou vymezeny základní pojmy trestního práva, trest a trestání, koncepce trestání, organizace VŠČR, programy zacházení, vzdělávání ve výkonu trestu, rekvalifikace. Praktickou část tvoří příklad z reálné policejní praxe propuštěného vězně a šetření ve Věznici Ostrov.

Klíčová slova

Formy trestu, koncepce vězeňství, odsouzený, programy zacházení, resocializace, socializace, věznice, výkon trestu odnětí svobody.

Annotation

The bachelor's thesis focuses on the description and possibilities of education and retraining in prison, the importance of educational and training methods in science, treatment programs, training courses, retraining and activities for convicts. How can convicts be educated in Czech prisons, what types of education and courses are available to them. They define the basic concepts of criminal law, punishment and punishment, the concept of punishment, the organization of the VŠČR, treatment programs, sentence training, retraining and an example from the practice of a released prisoner, outlining one of my police practices and the subsequent practical part where I conducted research in Prison Island.

Keywords

Form of punishment, prison concepts, conviction, treatment programmes, resocialization, socialisation, prisons, execution of custodial sentence.

Obsah

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	12
1 ZÁKLADNÍ POJMY TRESTNÍHO PRÁVA.....	12
1.1 Právní úprava.....	12
1.2 Pojem a prameny trestního práva	13
2 TREST A TRESTÁNÍ.....	14
2.1 Teorie trestu a funkce trestu	14
2.2 Výkon trestu odnětí svobody.....	16
2.3 Účel výkonu trestu.....	17
2.4 Socializační a resocializační proces ve výkonu trestu odnětí svobody	18
2.5 Osobní pohled na výkon trestu odnětí svobody a jeho funkci	19
3 KONCEPCE TRESTÁNÍ.....	21
3.1 Teorie o účelu trestání	21
3.1.1 Absolutní teorie.....	21
3.1.2 Relativní teorie trestu.....	22
3.1.3 Smíšené (slučovací teorie).....	22
4 ORGANIZACE A ŘÍZENÍ VĚZEŇSKÉ SLUŽBY ČESKÉ REPUBLIKY....	23
4.1 Vzdělávání zaměstnanců a příslušníků vězeňské služby	25
4.2 Koncepce vězeňství do roku 2025.....	26
5 PROGRAMY ZACHÁZENÍ.....	30
5.1 Pracovní aktivity.....	33
5.2 Vzdělávací aktivity	33
5.3 Speciálně výchovné aktivity.....	34
5.4 Zájmové aktivity.....	34
5.5 Oblast utváření vnějších vztahů	34

5.6	Standardizované programy	35
5.7	Osobní pohled na programy zacházení a resocializaci odsouzených.....	36
6	VZDĚLÁVÁNÍ OSOB VE VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY	39
6.1	Pojem vzdělávání dospělých	42
6.2	Formální vzdělávání	42
6.3	Neformální vzdělávání	43
6.4	Konkrétní vzdělávací aktivity	44
7	REKVALIFIKACE	45
7.1	Rekvalifikace osob ve výkonu trestu.....	45
7.2	Věznice Ostrov	45
8	PRVNÍ DEN NA SVOBODĚ	47
8.1	Příklad začlenění propuštěného z praxe	47
	PRAKTICKÁ ČÁST	49
9	DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ	49
	ZÁVĚR	59
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	61
	SEZNAM ZKRATEK	63
	SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ	64
	SEZNAM PŘÍLOH.....	65

Příloha A – Dotazník pro osoby ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Ostrov I

ÚVOD

„Má-li se člověk stát člověkem, musí se vzdělávat.“

Jan Ámos Komenský¹

Téma bakalářské práce jsem si vybral z důvodu, že se velice často setkávám s osobami odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody, a to díky své práci na službě kriminální policie a vyšetřování u Policie ČR. Tyto osoby velice často navštěvuji ve věznicích po celém území České republiky, a to při plnění služebních úkolů, kdy navštěvuji zejména známé recidivisty, nebo osoby, které mají bohatou trestní minulost a musí se jim prokázat další skutky, které páchali v době, kdy byli ještě svobodnými občany.

Dále jeden z hlavních důvodů, proč jsem se rozhodl psát o tématu možnosti vzdělávání vězňů ve věznici, je to, že mnoho lidí ve společnosti neví, že odsouzený má možnost se při výkonu trestu změnit, naučit se novým věcem a připravit se na život mimo věznici tak, aby mohl vést plnohodnotný život bez páchaní trestné činnosti, ale to závisí na svém chování ve výkonu trestu odnětí svobody. V případě vzorného chování se poté může zúčastnit různých úrovní vzdělávání. Tam, kde to podmínky a režim věznice umožňují, se může odsouzený ve výkonu trestu odnětí svobody zapojit do pracovního procesu a také se může účastnit celé řady různě tematicky zaměřených aktivit. Nakonec však přeci jenom záleží na přístupu každého jednotlivce, zda čas strávený ve výkonu trestu využije ve svůj prospěch nebo ne. Spousta lidí se udivuje, že odsouzení mají možnost vzdělávat se. Z médií se dozvídáme pouze o tom, kdo byl za co souzen nebo kolik let odnětí svobody mu soud udělil. Většinou se interpretované zprávy z oblasti vězeňství týkají velkých kauz, ale o životě vězněných lidí se média zmiňují málo, tudíž lidé mají mylné představy anebo nemají žádné. Lidé ani mnohdy nechápou, proč jsou vynakládány vysoké finanční částky na odsouzené. Nespátřují žádný smysl v práci s nimi a nechápou důvody, proč je jim zajišťováno tolik různých aktivit během pobytu ve vězení. Častým názorem je, že odsouzení by měli být tvrdě potrestáni a měli by si svůj trest odpykat ve vězení v těžkých podmínkách. Problematika vězeňství však není jednoduchá a nelze se na ni dívat z jednoho úhlu pohledu a z toho důvodu je nutné, na tuto problematiku ve společnosti

¹*citáty J.A. Komenský* [online]. [cit. 2022-01-20]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/citaty/jan-amos-komensky-177>

poukázat, aby lidé vnímali i pozitivní věci, které z těchto prostředků mohou vzejít a to zejména začlenění odsouzeného do společnosti a zamezit tak páchání další trestné činnosti.

Cílem bakalářské práce je zjistit, zda mají odsouzení ve výkonu trestu odnětí svobody možnost vzdělávat a rekvalifikovat se a zároveň na základě šetření ověřit, zda kurzy napomáhají k lepšímu pracovnímu zařazení během výkonu trestu odnětí svobody, tak i k lepšímu zařazení do společnosti po ukončení výkonu trestu.

Poukázat na to, že výchova a vzdělání hrají významnou roli v životě člověka, toto platí i u odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody, kde se vězeňský režim cílí na převýchovu odsouzeného a zároveň jsou hlavním nástrojem k umožnění opětovného zařazení propuštěného vězně do společnosti. Jak praví Jan Ámos Komenský (viz citát výše), aby člověk se stal člověkem kultivovaným a respektujícím společenské normy a pravidla, musí se patřičně vzdělávat.

V úvodní části jsem považoval za důležité zmínit základní pojmy trestního práva, kdy uvádím právní úpravy pojmy a prameny trestního práva. Dále trest a trestání kde jsem se zaměřil na teorii a funkci trestu samotného, výkonu trestu, účel trestu, socializační a resocializační procesy a na závěr kapitoly i svůj osobní názor na výkon trestu a jeho funkci.

Dále jsem představil koncepci trestání a její hlavní teorie. Poté jsem se zaměřil na organizaci a řízení Vězeňské služby ČR, kde jsem se zaměřil na vzdělávání zaměstnanců a koncepci vězenství do roku 2025, která má sehrát velkou roli ve vzdělávání odsouzených.

V další kapitole se zabývám programem zacházení, který je výchovným prostředkem, prostřednictvím něhož jsou odsouzení vedeni k přijetí odpovědnosti za spáchaný trestný čin, a zároveň slouží k naplňování účelu výkonu trestu. Tento program zahrnuje pracovní, vzdělávací, terapeutické a zájmové aktivity s individuálním přístupem ke každému odsouzenému při jejich realizaci. Důraz je kladen na pracovní a vzdělávací aktivity, které představují silný nástroj pro resocializaci osob ve výkonu trestu odnětí svobody. Tyto aktivity jsou považovány za nejúčelnější vyplnění volného času odsouzených. Ke konci kapitoly, která se týká programů zacházení, jsem opět připojil můj vlastní názor.

V stěžejní kapitole, která se týká vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody, popisují, jakým způsobem se mohou odsouzení vzdělávat v českých věznicích, jaké typy vzdělávání a kurzy jsou jim umožněny.

V poslední kapitole teoretické části jsem zvolil jeden příklad ze své praxe policisty, kde popisují jedno začlenění odsouzeného po výkonu trestu odnětí svobody.

Podkladem pro mou bakalářskou práci se stala odborná literatura, internetové zdroje, výroční zprávy VS, ale i osobní zkušenost mého konzultanta, který pracuje ve věznici Ostrov jako vychovatel 20 let a má tak praktické zkušenosti s odsouzenými.

Výzkumnou část mé bakalářské práce jsem zrealizoval ve Věznici Ostrov. Při její realizaci jsem spolupracoval s vychovatelem oddělení výkonu trestu, který si ale žádá zůstat v anonymitě. Za jeho asistence jsem zrealizoval výzkum, a to formou dotazníků a rozhovorů s odsouzenými. Dotazníky jsem následně vyhodnotil a porovnal. Výsledky jsou zpracovány rozborem a grafickým vyjádřením ve výzkumné části. Jako zajímavost, která mi při vyplňování dotazníků byla sdělena, považuji, že dotázaní se zcela na odpovědi soustředili, jelikož bylo úplné ticho. To mě jen utvrdilo, že testové otázky se jich velmi dotýkaly. Skutečně se zřejmě nad každou odpovědí zamysleli, snad se i zamysleli nad svou budoucností po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

TEORETICKÁ ČÁST

1 ZÁKLADNÍ POJMY TRESTNÍHO PRÁVA

1.1 Právní úprava

V ČR upravuje trestní právo, tedy i sankce a jejich udělování, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, který je účinný od 1. ledna 2010 a obsahuje 421 paragrafů. Protože v ČR neexistuje trest smrti (ke zrušení došlo v r. 1990), mezi nejpřísnější trestně právní sankci patří trest odnětí svobody, který je konkrétně obsažen v § 55. Sankce se pohybují od podmíněných trestů, přes zákaz činnosti, až po tresty odnětí svobody na doživotí. Záleží, jak závažný trestný čin byl spáchán.²

Trestní právo patří do oblasti veřejného práva, neboť působí vůči všem. Každý, kdo spáchá nějaký trestný čin, bude podle platných zákonů souzen a odsouzen. Trestní právo a uložení trestu odnětí svobody, který vychází z předpisu č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.³ Tyto zákony jsou neodmyslitelně spjaty se zákonem č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ze dne 17. listopadu 1992.⁴

Trestní zákon rozlišuje tresty na tzv. **pravidelné** a **výjimečné**.

Mezi tresty pravidelné spadají:

- Trest odnětí svobody
- Ztráta vojenské hodnosti
- Obecně prospěšné práce
- Ztráta čestných titulů a vyznamenání
- Zákaz činnosti
- Propadnutí majetku

² Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník*. [online]. [cit. 2022-01-03]. Právní informace ASPI

³ Zákon č. 169/1999 Sb., *o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů*. [online]. [cit. 2022-01-03]. Právní informace ASPI

⁴ Zákon č. 555/1992 Sb., *o vězeňské službě a justiční strážní České republiky*. [online]. [cit. 2022-01-03]. Právní informace ASPI

- Peněžité trest
- Propadnutí věci
- Vyhoštění a zákaz pobytu⁵

Mezi tresty výjimečné lze uvést:

- Trest odnětí svobody nad 20 až do 30 let
- Trest odnětí svobody na doživotí

1.2 Pojem a prameny trestního práva

Trestní právo je souhrn právních norem o trestání fyzických osob za závažná provinění (trestní činy) proti chráněným společenským a individuálním zájmům. Právní odvětví je pojmenováno podle trestů, jak se nazývají sankce postihující pachatele trestních činů. Trestní právo patří do oblasti veřejného práva. Dělíme ho na trestní právo hmotné a procesní.

Trestní právo hmotné (materiální) obsahuje normy o podmínkách a způsobech trestání. Nejdůležitější z jeho obsahu je vymezení, co jsou trestné činy a jaké tresty se za ně ukládají.

Trestní právo procesní (formální) obsahuje normy o zjišťování trestních činů a jejich pachatelů a o soudním trestním řízení.

Provinění méně závažná, než trestní činy se nazývají přestupky. Přestupky neprojednávají soudy, ale obce, orgány Policie České republiky (dopravní přestupky) a jiné orgány státní správy. Právní normy o přestupcích a jejich trestání patří do odvětví správního práva, mezi jehož sankcemi má dominantní postavení trest odnětí svobody, se ve správním řízení za přestupky ukládají mírnější sankce, jako jsou již zmiňované: napomenutí, pokuty, zákazy činností a propadnutí věci.⁶

Účelem norem trestního práva je především udržování pořádku a bezpečnosti ve státě.

⁵ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné*, 3. vydání. Praha: Leges, 2013. s. 397. ISBN-978-80-87576-64-9.

⁶ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013. s. 46. ISBN 978-80-87576-64-9.

2 TREST A TRESTÁNÍ

Samotné pojetí trestu a trestání se line napříč společnostmi od nepaměti. Ovšem názory a pohledy na trest se mění na právní ideologii státu, které právě v tom daném období převládá. Současný zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, již v žádném ze svých ustanovení přímo neuvádí, co je účelem trestu, jako tomu bylo do 1. 1. 2010. Do té doby trestní zákon č. 140/1961 Sb. v § 23 odst. 1 stanovil, že „*účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestních činů, zabránit odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti.*“⁷ Účel trestu je nyní ponechán právní teorii, nicméně nadále platí, že je jím především ochrana společnosti, která je smyslem existence samotného trestního práva, a výchova pachatelů k řádnému životu.

2.1 Teorie trestu a funkce trestu

Problematika týkající se trestání se neustále vyvíjí, prošla mnoha změnami a postupně se formuloval i účel, za jakým se tresty ukládaly. Ve starověku převládal trest smrti. Byl to jakýsi univerzální prostředek používaný pro odstrašení i jako odplata za spáchaný trestný čin. Trest smrti se v tehdejší době ukládal i za méně závažné trestné činy a popravy se prováděly zvláště krutým způsobem, jako bylo zahrabání zaživa, upálení, nebo rozčtvrcení. Všechny popravy se konaly veřejně, aby dostatečně odstrašovaly od páčání trestné činnosti. „Oko za oko – zub za zub“, toto heslo bylo v tehdejší justici stěžejní a důsledně se dbalo na jeho plnění. Trest v podobě zmrzačení se uplatňoval individuálně podle druhu provinění, např. zlodějům se sekaly ruce, rouhačům se vyřezávaly jazyky a znásilnění bylo trestáno kastrací. K běžným způsobům tehdejší doby patřilo mučení jako prostředek vynucení k doznání. Za tímto účelem byla vynalezena spousta mučících nástrojů. Teprve až v 17. století, s nástupem osvícenství, se zcela změnil pohled na trest a jeho funkci. Dřívější motiv odstrašit potencionální pachatele od páčání trestných činů a předejít recidivě jsou nahrazovány mnohemhonosnější myšlenkou, a to napravit pachatele. S odsouzenými je postupně zacházeno stále lépe a jsou jim vytvářeny humánní podmínky ve věznicích a ostatních detenčních zařízeních. Tresty se nesmí dotýkat lidské důstojnosti a pachatelům trestných činů jsou přiznána práva, což v minulosti bylo nemyslitelné. Prostřednictvím funkcí trestu je naplňován účel trestu, který je velmi blízko spojen s definicí pojmu trestu. Trest jako obecný pojem znamená určitou sankci za konkrétní

⁷ Zákon č. 140/1961 Sb., *trestní zákoník*(starý) [online]. [cit. 2022-01-03]. Právní informace ASPI

jednání. Může mít jak právní, tak imimoprávní povahu, je myšlena například sankce morální a etická, např. odsouzení jednání veřejností.

Pro tuto bakalářskou práci jsou však podstatné tresty soudní, ukládané trestními soudy. Nejjednodušší způsob, jak můžeme trest definovat, je definovat jej jako právní následek trestného činu.

Trest je právním následkem trestného činu, vyžadující negativní, právní a etické hodnocení pachatele a jeho činu, který sleduje účel uvedený v trestním zákoně. Jako takový působí coby prostředek dosažení účelu trestního zákona, ukládaný výlučně trestním soudem, jehož výkon je vynutitelný státní mocí.⁸ Každopádně je v zájmu společnosti, aby trestnou činnost páchalo co nejméně lidí. Na druhé straně není možné před porušováním zákona jen tak zavírat oči. Je potřeba dělat vše pro to, aby každý trestný čin byl odhalen a potrestán dle zákona. Významný vliv na tuto problematiku má právní a sociální politika státu, která by měla být taková, aby bylo co možná nejméně těch, které je nutné potrestat.

Věda, která se zabývá problematikou trestání, trestů a jejich účinků, se nazývá penologie. Penologie zkoumá efektivnost všech druhů trestů, ale nejvíce se orientuje na problematiku výkonu trestu odnětí svobody, protože právě tento trest je problematický ohledně jeho vlivu na následný život odsouzeného jedince. Mimo jiné penologie zkoumá zdravotní stav, sociální zázemí, věk a dosažené vzdělání pachatele. Hledá i jiné sankce, které by pozitivně ovlivňovaly pachatele trestných činů. Penologie se také zabývá procesem polepšení, nápravy a pozitivní změny chování. Jako věda čerpá z dalších vědních oborů (kriministiky, kriminologie, psychologie, sociologie aj.).

S trestáním pochopitelně souvisí i druhy trestů. Pachatelé trestných činů mohou být potrestáni mnoha způsoby. Existuje celá řada možných trestů, od alternativních až po samotné odnětí svobody. Jednotlivé tresty upravuje trestní zákoník.

V současné době může soud v České republice za spáchané trestné činy uložit pouze tresty stanovené trestním zákoníkem č. 40/2009 Sb. a to v § 52. Těmi jsou:

- Trest odnětí svobody
- Domácí vězení
- Trest obecně prospěšných prací

⁸ KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005. s. 188-189. ISBN 80-7179-813-4.

- Trest zákazu činnosti
- Trest propadnutí majetku
- Peněžitý trest
- Trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty
- Trest zákazu vstupu
- Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce
- Vyhoštění⁹

2.2 Výkon trestu odnětí svobody

Trest odnětí svobody je jen jednou z možných sankcí potrestání pachatele. Samozřejmě není v zájmu společnosti každého jedince, který se dopustí nějakého trestného činu, okamžitě a bez výhrad zavřít do vězení. Je všeobecně známo, že nepodmíněný trest odnětí svobody by měl být až poslední z možných sankcí, které mohou být odsouzenému uloženy za spáchaný trestný čin, neboť se jedná o trest spojený s přímým omezením osobní svobody a je tak značně zasahujícím trestem do života každého jedince.

Problematika výkonu trestu odnětí svobody je v ukotvena v našem trestním řádu zákonem č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Ten hned ve svém úvodu říká, že trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody, zároveň však nesmí být ohrožena ochrana společnosti. Zákon dále stanoví, že během výkonu trestu se s odsouzeným musí jednat tak, aby bylo zachováno jeho zdraví a jestliže to doba ve výkonu trestu dovolí, aby mu bylo umožněno prohlubovat svoje dovednosti, které mu mohou pomoci po uplynutí výkonu trestu vést příkladný život bez páčání trestné činnosti. Abych se vyhnul zbytečné citaci celého zákona, zmíním zde jen to podstatné:

Dohled nad výkonem trestu odnětí svobody spadá do působnosti Vězeňské služby České republiky.

Místem pro výkon trestu je věznice nebo zvláštní oddělení vazební věznice. Výjimku tvoří pouze případ výkonu trestu mladistvých (pro účely tohoto zákona jde o osoby do 19 let věku), kdy v rámci jejich ochrany platí, že jejich výkon trestu odnětí svobody je realizován odděleně

⁹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. [online]. [cit. 2022-01-03]. Právní informace ASPI

od ostatních vězňů, a to jak ve věznicích, tak i ve zvláštních odděleních s uplatňováním detence u mladistvých.

Do výkonu trestu lze přijmout odsouzeného jen na základě písemného nařízení soudu.

Odděleně se umísťují odsouzení muži od odsouzených žen a dále zpravidla odsouzení:

- mladiství od dospělých,
- recidivisté od odsouzených, kteří jsou ve výkonu trestu poprvé,
- za úmyslně spáchané trestné činy od odsouzených za trestné činy z nedbalosti,
- trvale pracovně nezařaditelní,
- jedinci s poruchami duševními a poruchami chování,
- jedinci s uloženým ochranným léčením
- velmi nebezpeční.¹⁰

2.3 Účel výkonu trestu

Stejně jako všechny trestní sankce i trest odnětí svobody směřuje k dosažení určitého cíle a má své účely. Prvním účelem je ochrana společnosti před pachateli trestných činů, dále zabránit a znesnadnit pachateli páchaní další trestné činnosti. Je však důležité, aby bylo na pachatele ve výkonu trestu odnětí svobody výchovně působeno, protože bez toho by zřejmě k nápravě nedošlo. S tím souvisí další cíl trestu odnětí svobody, a to vychovávat pachatele k tomu, aby vedl řádný život. Jedná se o preventivní funkci trestu, kdy se pracovníci věznic snaží pachatele motivovat k odpovědnosti, kladnému přístupu k životu a odstranění jejich společensky nežádoucích návyků. Je nezbytné, aby se výchovně působilo také na ostatní členy společnosti, což spadá rovněž pod funkci preventivní. Společnost musí vědět, které chování a jednání je nežádoucí a vyvarovat se ho. Proto by měla znát i sankce, které můžou následovat, a vědět, že opravdu následují.¹¹

¹⁰ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. [online]. [cit. 2022-01-03]. Právní informace ASPI

¹¹ ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Sociální ochrana: terciální prevence, její možnosti a limity*. Příbram: Aleš Čeněk, 2008. s. 244. ISBN 978-80-7380-130-0.

Účelem výkonu trestu je znovu začlenění odsouzeného do zákonné společnosti spolu s respektováním jeho lidské důstojnosti a současně odpovídající ochrana společnosti před pachatelem trestného činu.

K naplnění filozofie výkonu trestu odnětí svobody je vytvořena Koncepce vězeňství do roku 2025. Ta si klade za cíl: „*vytvořit dobře fungující, efektivní, mezinárodní standardy dodržující vězeňství, propojené s prevencí kriminality, postpenitenciární péčí, sociální sférou a vzdělávacím systémem a směřující k reintegraci pachatelů trestné činnosti do společnosti. Plnit úkol nápravy odsouzených osob na základě individuálních postupů za účelem předcházení recidivě kriminálního chování a izolace opakovaně recidivujících pachatelů nejzávažnější násilné trestné činnosti od společnosti s cílem zajistit bezpečí občanů.*“¹²

2.4 Socializační a resocializační proces ve výkonu trestu odnětí svobody

Člověk, který se dostane do střetu s trestním zákonem a je odsouzen k výkonu trestu odnětím svobody a k pobytu ve vězení, se od těchto norem a pravidel určitým způsobem odchýlil. Aby byl schopný se do společnosti časem vrátit, je nutné potlačit jeho špatnou stránku a najít naopak tu dobrou. Toho se dá docílit působením různých výchovných prostředků a vzděláním. Úspěšně resocializovaný člověk má být schopen se znovu začlenit do společnosti a nepáchat další trestnou činnost. Pokud k opakované recidivě přece jen dojde, je to znamení, že resocializace nebyla úspěšná a je potřeba na ni více zapracovat. Ne vždy je to ale chyba samotného jedince či zaměstnanců vězeňské služby.

Návrat k trestné činnosti může být způsoben odmítavým postojem společností bývalému vězni. Přirozeně, že na chování jedince má vliv také jeho mentalita, rozumové a pohybové schopnosti, dovednosti, ale i prostředí, ve kterém vyrůstá, žije a pracuje. Trendem moderního vězeňství je působit na odsouzené komplexně a výkon trestu humanizovat. Důraz se klade na výchovu a vzdělávání odsouzených.

Socializace hraje v životě každého jedince důležitou roli. Už jen tím, že nás provází celým životem a musíme se učit stále novým věcem, ale také dává základ chování naší osobnosti a prakticky celé společnosti. Těžiště procesu socializace leží v dětství a mládí a jeho výsledkem je vytvoření sociálního já, sociální identity, sociokulturní osobnosti. Obecně lze říci, že mezi

¹²Koncepce vězeňství do roku 2025 [online]. [cit. 2022-01-04]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>

základní resocializační cíle u odsouzených, kteří jsou umístěni ve výkonu trestu odnětí svobody, patří zejména pomoc se snížením míry sociální izolace, kterou s sebou uvěznění nese, dále pomoc s obnovením sociálních a společenských hodnot, pomoc se získáním pracovních návyků. Mezi neméně důležité řadíme také vzdělávání, které následně může vést ke zvýšení kompetencí a dovedností, jež může napomoci s nalezením vhodného zaměstnání po propuštění z výkonu trestu. Dalšími resocializačními cíli jsou také prevence kriminality a sociálně patologických jevů a uvědomění si zodpovědnosti za spáchanou trestnou činnost.¹³

Ve věznicích se v tomto směru pracuje s vězni formou programů zacházení. Tyto programy se snaží o nápravu, resocializaci, reedukaci a reintegraci vězněných osob, které obsahují aktivity pracovní, výchovné, vzdělávací, zájmové se zaměřením na začlenění a život mimo věznici. Škála realizovaných aktivit je pestrá a zahrnuje například problematiku partnerství, rodiny, domácího hospodaření a nakupování, orientaci v jízdních řádech, v přepravě hromadnými dopravními prostředky a dále informace o aktuálním dění v České republice a ve světě, umění komunikace, zvládání stresových situací, prevenci kriminality, protidrogovou prevenci, rekvalifikační kurzy, dokončení základního vzdělání, společenské chování a vystupování.

Nezastupitelnou roli má v přípravě odsouzených na pobyt na svobodě spolupráce se státními a nestátními institucemi.¹⁴

2.5 Osobní pohled na výkon trestu odnětí svobody a jeho funkci

Dle mého názoru má výkon trestu odnětí svobody pozitivní, ale i negativní vliv na vývoj odsouzeného. Jako pozitivní věc vnímám to, že pro mnoho lidí je to odstrašující příklad toho, jak nechtějí dopadnout a z toho důvodu nepáchají trestnou činnost, jelikož ví, že za jakýkoli trestný čin může přijít trest v podobě výkonu trestu, a tak už z pravidla takové skutky nepáchají a snaží se vést příkladný život, jelikož si váží své svobody. Ale pro osoby, kteří si této svobody neváží je dobré, že budou izolováni od bezúhonných občanů. Jako negativní věc vnímám to, že se tím, že se odsouzený zařadí do výkonu trestu, tak to zpravidla způsobí jeho osobní zadluženost, a po propuštění začíná od znova a do toho musí ještě řešit dluhové problémy. Dále je to odloučení od rodiny, kdy výkon trestu může způsobit, že odsouzený po propuštění se

¹³ HENDRYCH, I. Vybrané kapitoly z penologie. Opava: Slezská univerzita, 2010. s. 62–71. ISBN 978-80-7248-574-1.

¹⁴ *Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. [cit. 2022-01-04]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>

nemá kam vrátit, a tak mu nezbyde jiná možnost, než se uchýlit k recidivě, jelikož po propuštění je na vše sám a řeší existenční problémy. Tím, že odsouzený je ve výkonu trestu, tak má zrušené pracovní místo a je tak bez příjmu, kdy nemohou pomoci uhradit náklady spojené s výkonem trestu, škodu z trestné činnosti, finanční zabezpečení rodiny. Dále se vytrácí pracovní návyky v případě, že odsouzený ve věznici nevykonával žádnou práci.

Dle mého názoru by se měli používat i jiné alternativní tresty, např. trest povinných prací, které by ušetřili prostředky daňových poplatníků a sám odsouzený, by mohl nahradit případnou škodu z trestné činnosti, a tak splatit svůj dluh společnosti. Kdy si myslím, že pro některé odsouzené, kteří berou výkon trestu pouze jako místo, kde nemusí nic řešit, dostanou zdarma jídlo, oblečení a také společenské aktivity, tak by tento trest mohl vnímat jako skutečné potrestání za jeho protiprávní jednání.

Při výkonu trestu odnětí svobody mají odsouzení takové životní podmínky, které by běžný občan přirovnal k pionýrskému táboru. Odsouzení mají větší možnosti sportovního a kulturního vyžití, mohou navštěvovat různé zájmové kroužky, různé besedy, atd. Tedy všechny volnočasové aktivity, které slouží ke kultivaci osobnosti, avšak zároveň aktivity, na které průměrný občan, který pracuje a stará se o domácnost, nemá většinou ani čas, ani peníze. Věznům toto plnohodnotné využívání volného času financuje stát z peněz daňových poplatníků. Mnozí odsouzení mají ve věznici větší komfort a životní styl, než měli před nástupem do vězení. Z pohledu humanizace vězeňství se mi zdá, že vězni mají větší práva než ti, co se o ně starají anebo jiní bezúhonní občané, např. vězeň může na rozdíl od pracovníka věznice kouřit ve vyhrazených prostorech, kdy se mu zachce. Vězeň si může na cokoli stěžovat, např. na studenou stravu v neděli. Uplatňováním lidských práv by neměla být určitá skupina lidí zvýhodňovaná a jiná nezvýhodňovaná. Z tohoto důvodu nemohou vnímat uložený trest jako trest, ale spíše jako odměnu.

Při závažných trestných činech má trest odnětí svobody svůj význam, zejména izolovat pachatele trestného činu od společnosti. Ale i tak si pokládám otázky: „Co tento trest vyřeší? Napraví se způsobená škoda – odčiní se materiální, psychická či sociální újma?“ Nenašel jsem na toto téma odpovědi, snad jen v teorii Koncepte vězeňství do roku 2025, která má k tomuto tématu vytyčené cíle. Ale to můžeme zhodnotit až po letech.

3 KONCEPCE TRESTÁNÍ

Celkově podle toho, která odvětví trestného činu byla akceptována, vzniklo v průběhu historie několik teoretických koncepcí trestání vyzdvihujíc jednu nebo druhou funkci trestu. Klasickým příkladem může být pohled z pozice jednotlivých vědních disciplín. Otázka institucionálního trestu a trestání je nejvíce rozpracována v právních disciplínách, protože tyto mají za úkol zajišťovat ve společnosti ochranu stability i prostřednictvím represe, s cílem využívat trest jako víceúčelový. Pedagogika jakož i psychologie rozpracovávají trest spíše z aspektu možného zasahování výchovných cílů, přičemž otázka jiných cílů je spíše v pozadí. Historicky se vyvinulo několik teoretických koncepcí účelu trestu.

3.1 Teorie o účelu trestání

V odborné trestně právní literatuře je uváděno rozdělení nejznámějších teorií o účelu trestání, a to z hlediska jejich podstaty a historického vývoje na: absolutní, relativní a smíšené neboli slučovací teorie.

3.1.1 Absolutní teorie

Někdy nazývané jako teorie taliační (z lat. *ius talionis* – právo msty), nespojují s ukládáním trestu žádné jiné účely mimo potrestání samého. Trest představuje spravedlivou odplatu (*punitur, quia peccatum est* – „trestá se, protože bylo spácháno zlo“). Trest je odplatou za trestný čin. Trestem se vyrovnává za trestný čin, který byl spáchán v minulosti. Trest není namířen prvořadě k osobě pachatele; má účel sám

o sobě, jde o vyhovění požadavkům absolutní spravedlnosti. Trest by se měl podobat povaze provinění. Měl by obsahovat tolik utrpení, bolesti, ztráty, kolik jí bylo způsobeno trestným činem. Řadí se sem starší teorie teologické, které v trestu spatřovaly projev „Boží vůle“, vykoupení za spáchané zlo, za hřích, uváděný v Bibli. Absolutní teorie trestu je nejčastěji spojována se jmény filozofů I. Kanta (1724-1804) a G. W. Hegela (1770-1831).¹⁵

¹⁵ KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005. s. 185. ISBN 80-7179-813-4.

3.1.2 Relativní teorie trestu

Relativní teorie trestu spojují s trestem určité, pro společnost užitečné, cíle. Přiznávají trestu určitý účel, ve kterém nacházejí i právní důvod trestu. Účelem trestu má být ochrana společnosti před nebezpečím dalších trestních činů. V relativní teorii lze spatřovat zrod preventivních aktivit spojených s ukládáním trestů. Trestá se, aby v budoucnosti nebylo páčáno zlo, aby společnost byla uchráněna před důsledky páchaného zla. Myšlenku preventivního působení trestu podnítily nauky přirozeného práva a základy osvícenství. Postupně je opuštěna tzv. stará škola odstrašení trestem, podrobená kritice již C. Beccaria (1738-1794). Teorie zastrášení však „znovuožila“ v nacistickém trestním právu, které bylo charakteristické nadužíváním krutých trestů (trest smrti, tělesné tresty aj.). Odstrašující účinek trestů zde byl zesilován požadavkem jejich veřejného výkonu nebo zveřejňováním zpráv o jejich výkonu. Přední místo mezi relativními teoriemi zaujala teorie psychologického donucení. Její představitel, německý kriminalista P. J. Anselm von Feuerbach (1775-1833) již jasně rozlišoval mezi generální a speciální prevencí. Na přední místo stavěl prevenci generální. Hrozba trestem měla vyvolat psychické zábrany páchat trestné činy, kdežto samotná aplikace trestu měla každému zdůraznit, že je tato pohružka míněna vážně. Výrazný přínos Feuerbachovy teorie lze spatřovat též ve zdůraznění požadavku na spravedlnost trestu. Mezi relativní teorie se řadí i teorie speciální prevence F. Liszta (1851-1919), jež rozlišuje tresty odstrašovací pro příležitostné pachatele, tresty výchovné pro zločince ze zvyku, schopné nápravy, a konečně tresty zajišťovací pro nepolepšitelné zločince. Liszta otázku spravedlnosti trestu podřizuje požadavku účelnosti. (Spravedlivý trest, je trest nutný, spravedlnost v trestním právu znamená zachování míry potřebné z hlediska myšlenky účelu).¹⁶

3.1.3 Smíšené (slučovací teorie)

Smíšené teorie usilují o spojení myšlenky odplatné a účelové funkce trestu. Trest má trestným činům předcházet prostřednictvím tzv. generální prevence, zaměřené na potencionálního pachatele, a zároveň působit speciální prevencí na pachatele trestného činu, o kterém se rozhoduje.¹⁷

¹⁶ KUČTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005. s. 186. ISBN 80-7179-813-4.

¹⁷ KUČTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005. s. 185-187. ISBN 80-7179-813-4.

4 ORGANIZACE A ŘÍZENÍ VĚZEŇSKÉ SLUŽBY ČESKÉ REPUBLIKY

Vězeňská služba České republiky byla zřízena zákonem České národní rady ve smyslu zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky, ze dne 17. listopadu 1992 s účinností od 1. ledna 1993.¹⁸

Vězeňská služba České republiky je ozbrojeným bezpečnostním sborem, který spravuje výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody, tak i ochranu pořádku a bezpečnosti při výkonu soudnictví a správě soudů, tak i při činnosti státních zastupitelství a Ministerstva spravedlnosti. Vězeňská služba má status správního úřadu a účetní jednotky.

Organizačními jednotkami Vězeňské služby jsou:

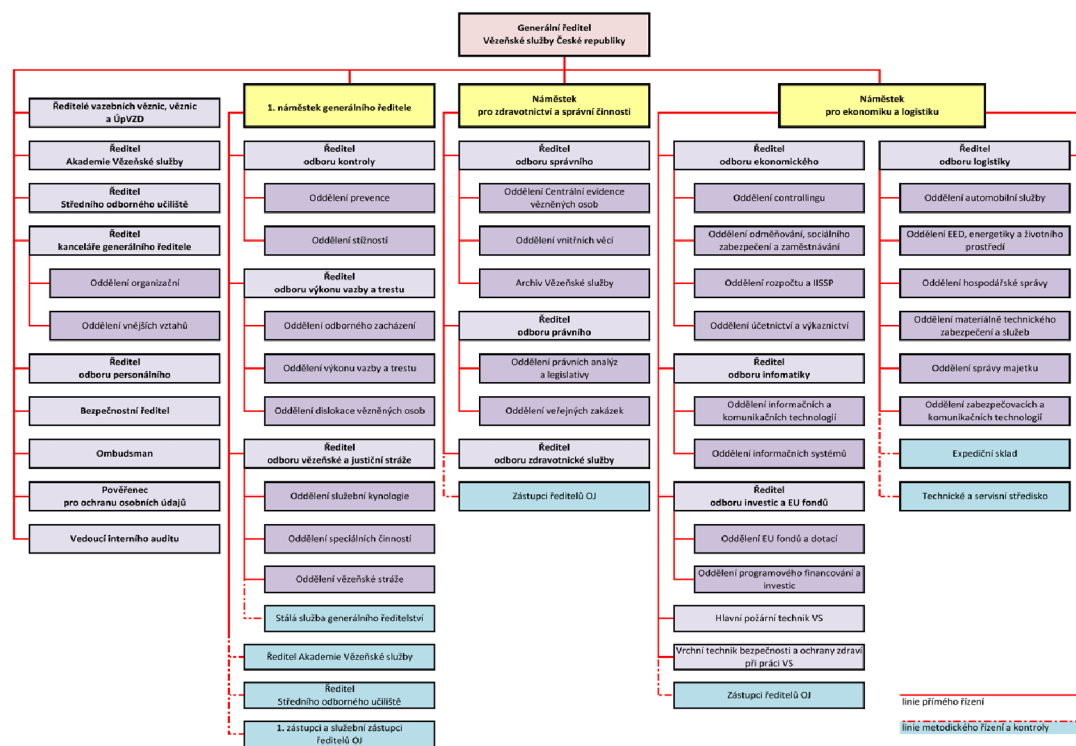
- generální ředitelství,
- vazební věznice,
- věznice,
- ústavy pro výkon zabezpečovací detence,
- střední odborné učiliště,
- Akademie Vězeňské služby České republiky.

Vězeňskou službu řídí a spravuje generální ředitel vězeňské služby ČR, kterého jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti, kterému odpovídá za činnost vězeňské služby. Členění této organizace je vyobrazen u obrázku č.1. Generální ředitelství má na starost realizování daných společných úkolů ostatních organizačních subjektů, které postupně řídí a také kontroluje jejich činnost. Ve vedení vazebních věznic, věznic, Akademie Vězeňské služby a ústavů pro výkon zabezpečovací detence jsou ředitelé, které jmenuje a odvolává generální ředitel.¹⁹

¹⁸Zákon č. 555/1992 Sb., o vězeňské službě a justiční stráží České republiky. [online]. [cit. 2022-01-03]. Právní informace ASPI

¹⁹ Zákon č. 555/1992 Sb., o vězeňské službě a justiční stráží ČR. [online]. [cit. 2022-01-05]. Právní informace ASPI

Obrázek 1: organizační schéma Vězeňské služby České republiky

Platné od 1. 10. 2021

Zdroj²⁰

Vězeňská služba se člení na:

- vězeňskou stráž, která má na starost střežení, předvádění a eskortování osob ve výkonu vazby nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, střežení vazební věznice a věznice,
- justiční stráž, která má na starost zajištění pořádku a bezpečnosti v budovách soudů, ministerstva spravedlnosti, státních zastupitelství a v jiných místech jejich činnosti, kde zajišťují výkon služby,
- správní službu, která má na starosti rozhodnutí ve správním řízení a vykonává organizační, vzdělávací, výchovnou, ekonomickou, zdravotnickou a další odbornou činnost,
- pověřené orgány vězeňské služby, které jsou úzce spojené s policejními orgány a plní úkoly policie v řízení o trestných činech osob ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody a zabezpečovací detence, spáchaných ve vazební věznici, věznici nebo v ústavu pro výkon zabezpečovací detence.

²⁰Organizační schéma Vězeňské služby České republiky [online]. [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/organizacni-schema>

K hlavním úkolům Vězeňské služby ČR patří odpovědnost za plné dodržování zákonem stanovených podmínek výkonu trestu odnětí svobody, stálé působení na odsouzené ve výkonu trestu odnětí svobody, a to především skrze programy zacházení s cílem vyprodukovat dispozice pro jejich začlenění do bezúhonného a řádného způsobu života po absolvování výkonu trestu.²¹

Česká republika má v současné době 35 věznic, kdy je rozlišujeme na vazební věznice, věznice a detenční ústavy, viz. Obrázek 2.

Obrázek 2: Organizační jednotky

Zdroj²²

4.1 Vzdělávání zaměstnanců a příslušníků vězeňské služby

Vězeňská služba České republiky zaměstnává dva typy zaměstnanců. První typ jsou zaměstnanci v služebním poměru, který se řídí zákonem č. 361/2003 Sb., o služebním poměru

²¹ Zákon č. 555/1992 Sb., o vězeňské službě a justiční strážní ČR. [online]. [cit. 2022-01-05]. Právní informace ASPI

²² Organizační jednotky [online]. [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2017.pdf>

příslušníků bezpečnostních sborů²³, kdy druhý typ zaměstnanců je v pracovněprávním poměru a kdy se řídí zákonem č. 262/2006 Sb., zákoníku práce.²⁴

Vzdělávání zaměstnanců Vězeňské služby ČR modifikuje nařízení generálního ředitele č. 55/2010, o vzdělávání ve Vězeňské službě České republiky.

Skládá se z různých forem vzdělání v oblasti programu celoživotního vzdělávání, které je spravované Akademií Vězeňské služby ČR nebo uspořádány v kooperaci s vysokými školami nebo dalšími vzdělávacími subjekty. Účastníky tohoto vzdělávání jsou příslušníci vězeňské služby nebo civilní pracovníci Vězeňské služby ČR.

Akademie Vězeňské služby České republiky je oblastním edukačním zařízením s celorepublikovou působností, která zprostředkovává profesní teoretickou a praktickou přípravu příslušníků a občanských pracovníků Vězeňské služby ČR tak, aby byli patřičně vycvičeni a vyškoleni pro jejich následný výkon služby a tak rostla jejich odborná úroveň pro výkon služby. Akademie zprostředkovává příslušníkům a zaměstnancům základní znalosti nezbytné pro úspěšné plnění jejich služebních a pracovních úkolů a povinností a umožňuje jim další nárůst jejich odborné kvalifikace.

Podmínkou prosperujícího zacházení s osobami ve výkonu trestu je dostačující množství kvalifikovaných a kladně motivovaných odborných zaměstnanců a vychovatelů. Právní úprava uvádí, že s odsouzenými vězni pracují pevné týmy zaměstnanců, které tvoří speciální pedagog, psycholog, sociální pracovník, vychovatel a dozorce s dostačující speciální odbornou přípravou. Konkrétní množství odborných pracovníků je uváděn pouze u vychovatelů – kdy každý vychovatel dohlíží maximálně na 20 odsouzených ve výkonu trestu.²⁵

4.2 Koncepce vězeňství do roku 2025

Tuto koncepci můžeme vidět jako první upořádaný přístup k vězeňství v jejím širším pojetí. Pro potřeby vzniku této koncepce byla vytvořena skupina 50 příslušníků s 9 podskupinami tvořené odborníky z: Vězeňské služby ČR, Probační a mediační služby ČR, ministerstva

²³ Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů. [online]. [cit. 2022-01-05]. Právní informace ASPI

²⁴ Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce. [online]. [cit. 2022-01-05]. Právní informace ASPI

²⁵ Koncepce vězeňství do roku 2025 [online]. [cit. 2022-01-04]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>

spravedlnosti a dalších institucí, včetně těch akademických. Kdy si stanovily cíle a nástroje, které chtějí v této koncepci zahrnout:

- Zaměstnávání vězňů.
- Vzdělávání vězňů.
- Zdravotnictví ve věznicích
- Programy zacházení SARPO.
- Legislativní změny v oblasti vězeňství.
- Řešení problematiky drog a ostatních návykových látek.
- Financování vězeňství.
- Resocializace propouštěných vězňů, návaznost na prevenci.
- Bezpečnost ve věznicích.²⁶

Pracovní skupina, která se zabývala koncepcí vězeňství do roku 2025 si dala za cíl, konkrétně popsat úmysly v okruhu zacházení s vězni, a to od začátku, kdy vězeň nastoupí do výkonu trestu odnětí svobody až po uplynutí výkonu trestu a jeho následného propuštění na svobodu. Hlavními cíli této koncepce je vyšší míra zaměstnanosti odsouzených po propuštění, vyloučení jejich závislostí na omamných a psychotropních látek, různé edukační programy a mimopracovní aktivity, potlačení recidivy – elektronicky systém (GPS náramek, kdy je zaznamenán pohyb odsouzeného), probační instituce, změny v trestní politice, vytvoření jasného systému, který se bude o propuštěné následně zajímat a starat se o ně, a to už na začátku výkonu trestu. Tato nová koncepce má snahu v kooperaci s mnoha institucemi, se kterými chce úzce spolupracovat.

Důležité cíle Koncepce vězeňství České republiky do roku 2025:

- Zvětšení pracovních příležitostí a zaměstnanosti odsouzených ve výkonu trestu
- Podporou zaměstnání osob, které jsou propuštěny z výkonu trestu
- Fungující systém edukace odcouzených, který je úzce spjat se zaměstnáním odsouzených ve výkonu trestu, tak i po jejich propuštění
- Ve výkonu trestu odnětí svobody, je vězňům umožněno studium praktických oborů, které jim mohou pomoci k uplatnění na trhu práce po propuštění z výkonu trestu, a tak

²⁶Koncepce vězeňství do roku 2025 [online]. [cit. 2022-01-04]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>

jim zabezpečí stálý příjem, který může pomoci ke snížení recidivy nebo různých dluhových pastí.

- Dobrá personální politika, která přiláká do vězeňské služby kvalitní, motivované pracovníky, kterým bude nabídnuto dobré finanční ohodnocení a také karierní růst, kdy tato politika bude obsahovat možnost odborného vzdělávání, tak i dalšího vzdělání k profesnímu růstu.
- Dosáhnout stavu, kdy budou věznice zařazovat vězně podle možnosti resocializace a kde bude dostatek odborně zaměřeného personálu, kteří budou co nejefektivněji naplňovat programy zacházení.
- Zmenšení administrativy, aby se mohl odborný personál ve svém pracovním čase více věnovat odsouzeným a nikoliv administrativě.
- Programy zacházení se budou standardizovat a následně rozšiřovat do více věznice, kdy jejich účelnost bude vyhodnocována, zdali jsou tyto programy účelné.
- Dostupnost zdravotnických potřeb ve věznicích a zvýšení systému zdravotnických služeb.
- Provozní schopný a vhodný systém, který pomůže uživatelům omamných a psychotropních látek k jejich plné abstinenci, jak ve výkonu trestu, tak i po jeho skončení.
- Fungující ochrana ve věznici od možné distribuci a užívání nelegálních psychotropních a omamných látek a jiných ilegálních látek a zaměření se na prevenci proti šíření drogové problematiky.
- Zajištění bezpečného prostředí ve věznicích, které bude splňovat základní podmínky pro zacházení s odsouzenými a následnou pracovní činností, která může mít příznivý dopad na úroveň recidivy a tím na celkový počet vězňů v výkonu trestu odnětí svobody.
- Snížení recidivy trestných činů skrze práce s odsouzenými, kdy jim bude vytvořeno takové prostředí, které jim pomůže k začlenění do společnosti bez páchaní trestné činnosti.
- Vytvoření komplexního systému, který propojí péči s vězni s programy prevence kriminality.
- Zajištění dostatečných finančních zdrojů k rozvoji vězeňství, kdy musí být zajištěno efektivní čerpání těchto zdrojů a maximální využití finančních prostředků z EU.
- Stabilita právního rámce, který umožňuje provoz vězeňství bez problémů, a reaguje na nynější dobu, a přesto zabezpečuje naplnění účelu a smyslu trestu odnětí svobody.

Kterýkoli z těchto objektů je rámcově zpracován a je v ní zahrnut nejen strategický cíl, který chce koncepce splnit, ale i způsob a metodu, skrze který chce tyto cíle naplnit. Tato nová koncepce vězeňství vychází především z kooperace mezi vědními obory a provádění odborného a výzkumného působení, kde je brán zřetel především na začlenění odsouzeného po výkonu trestu do společnosti a zamezit tak recidivě.

Koncepce vězeňství upozorňuje především na to, že valná většina odsouzených bude po uplynutí výkonu trestu propuštěna, a je tedy nezbytně nutné, aby příprava na začlenění odsouzeného začala dnem jeho nastoupení do výkonu trestu odnětí svobody.²⁷

²⁷*Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. [cit. 2022-01-04]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>

5 PROGRAMY ZACHÁZENÍ

Dle § 40 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, je odsouzený v průběhu pobytu ve věznici povinen podrobit se vnitřnímu řádu věznice, který kromě jiného vymezuje druha obsah činností, které jsou pro jednotlivé skupiny odsouzených buď povinné, nebo dobrovolné. Okruh těchto konkrétních činností, kterých je odsouzený povinen se zúčastnit nebo které může provádět, je vyjádřen v programech zacházení.²⁸

Program zacházení je vytvářen ve spolupráci s každým jednotlivým odsouzeným, jehož trest odnětí svobody je delší než tři měsíce, a to za účasti odborných zaměstnanců dané věznice. Při standardním výkonu trestu je v rámci programu zacházení kladen důraz na pracovní aktivity odsouzených spolu s dalšími aktivitami speciálně výchovnými, vzdělávacími a zájmovými aktivitami. Vybrané kategorie odsouzených jsou zařazovány do speciálních programů, které probíhají zejména ve specializovaných odděleních. Pokud si odsouzený nezvolí z těchto programů, účastní se minimálního programu zacházení stanoveného vnitřním řádem. Pravidelnou součástí programu zacházení je určení způsobu zaměstnávání odsouzeného, jeho účasti na pracovní terapii, vzdělávání anebo jiné náhradní činnosti, směřující k vytvoření předpokladů pro jeho samostatný způsob života. Pokud u odsouzeného přichází v úvahu více variant programu zacházení, umožní se mu výběr.

Při tvorbě programu zacházení je zohledněna délka trvání trestu, příčiny a podmínky, z nichž se jedinec trestné činnosti dopustil a v neposlední řadě i prostorové, materiální a personální možnosti věznice. Program se nezpracovává, pokud má odsouzený vykonat trest nebo jeho zbytek v délce nepřesahující 3 měsíce.²⁹

Program zacházení je výchovným prostředkem, prostřednictvím něhož jsou odsouzení vedeni k přijetí odpovědnosti za spáchaný trestný čin, a zároveň slouží k naplňování účelu výkonu trestu. Tento program zahrnuje pracovní, vzdělávací, terapeutické a zájmové aktivity s individuálním přístupem ke každému odsouzenému při jejich realizaci. Cílem programu je dosažení účelu výkonu trestu vytvořením předpokladů pro úspěšnou reintegraci. Existuje několik druhů programů: pracovní, vzdělávací, volnočasové aktivity, terapeutické programy,

²⁸ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. [online]. [cit. 2022-01-03]. Právní informace ASPI

²⁹ *Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. [cit. 2022-01-04]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>

výcvik ve zvládání konfliktních situací agrese, sociálně právní poradenství, extramurální programy (programy mimo věznic zajišťující kontakt s blízkými) a speciální programy a aktivity (individuální i skupinová práce s odsouzenými). Při tvorbě programu není důležitá kategorie odsouzených, ale jejich osobnost, zájmy, postoje a potřeby. Programy by měly být pro vězně pozitivní motivací a měly by pomoci pozitivnímu přizpůsobení vězeňskému prostředí.³⁰

Programy zacházení jsou ve výkonu trestu odnětí svobody měněny a aktualizovány, a to v závislosti na vývoji změn v chování odsouzeného a přihlédnutím na individuální výběr aktivit ze strany odsouzeného, které jsou motivovány jeho zájmy a potřebami. Každý odsouzený, který si vybere některou z nabízených aktivit programu zacházení, má povinnost se této aktivitě pravidelně a aktivně zúčastňovat.

Obsahem programu zacházení je fakticky nastavený cíl, který má vliv na odsouzeného ve výkonu trestu, způsoby k dosažení stanoveného cíle a způsob a četnost hodnocení.

Program zacházení s odsouzenými se člení na:

- pracovní aktivity,
- vzdělávací aktivity,
- speciálně výchovné aktivity,
- zájmové aktivity,
- oblast utváření vnějších vztahů.

Pracovní a vzdělávací aktivity jsou považovány za nejúčelnější vyplnění volného času odsouzených. Bohužel zatím stále ještě není v možnostech vězeňské služby zabezpečit vzdělávání všem odsouzeným v takovém rozsahu, v jakém by bylo potřeba. Doplnění nebo získání úplného základního nebo středního vzdělání (či jiné odborné kvalifikace výkonu některých druhů práce) by jistě napomohlo vytvořit předpoklady pro možné pracovní zařazení odsouzených ještě ve výkonu trestu odnětí svobody, resp. brzy po jejich propuštění.³¹

³⁰ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie II. díl: Teorie a praxe zacházení s vězňými*, Liberec: Technická univerzita, 2007. s. 44–47. ISBN 978-80-7372-204-3.

³¹ *Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. [cit. 2022-01-04]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>

Dosažení určité úrovně vzdělání významně podporuje možnost získat zaměstnání jak ve výkonu trestu odnětí svobody, tak zejména po propuštění odsouzeného na svobodu.

Do vzdělávacího procesu jsou zařazováni především ti vězni, kteří jsou osobně motivováni, kteří mají ke vzdělání předpoklady, přičemž se zohledňují odsouzení mladiství a odsouzení ve věku blízkému věku mladistvého, tj. od 18 do 26 let, kteří stojí na počátku své životní a profesní dráhy.

Po úspěšném dokončení vzdělávacího procesu obdrží vězněná osoba osvědčení nebo vysvědčení, ze kterého není zřejmé, že bylo získáno v době výkonu trestu odnětí svobody.³²

Ve věznicích se setkáváme se specialisty, kteří se podílí velkou měrou na tvorbě a realizaci programů se zacházením vězňů:

Vychovatel – jeho základním úkolem je komplexní, diagnostická, výchovná, preventivní činnost zaměřená na celkový rozvoj osobnosti a také realizace protidrogové.

Sociální pracovník – jeho úkol spočívá v zajištění přechodu odsouzeného do řádného občanského života.

Speciálního pedagoga – dohlíží a garantuje u odsouzených odbornou úroveň realizace programu zacházení a vnitřní diferenciaci.

Psycholog – garantuje odbornou psychologickou činnost a úroveň realizace programu zacházení

Vychovatel – terapeut – realizuje individuální a skupinové terapie.

Pedagog volného času, jehož úkolem je realizace individuální a skupinové, zájmové zejména rukodělné, sportovní a kulturní činnosti s odsouzenými.³³

³²Co čeká odsouzeného po nástupu trestu [online]. [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-kynsperk-nad-ohri/sekce/nastup-do-vykonu-trestu>

³³ Informace o realizaci standardizovaných programů zacházení s odsouzenými a o realizaci přípravy odsouzených na propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. [online]. [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/soubor/informace-o-realizaci-stand-programu-zachazeni-doc.aspx>

5.1 Pracovní aktivity

Pracovními aktivitami programu zacházení se rozumí: zaměstnávání, práce potřebná k zajištění každodenního provozu věznice, pracovní terapie, vedená zaměstnanci Vězeňské služby ČR s potřebným odborným vzděláním.

Práci odsouzených je nutné posuzovat jak z hledisek sociálně psychologických, výchovných a v některých aspektech i sociologických, tak i z pohledu ekonomického.

Práce je organizována tak, aby se co nejvíce přibližovala podmínkám civilního sektoru a zvyšovala schopnost odsouzených uplatnit se na trhu práce po propuštění z výkonu trestu.

Potřebný efekt má zejména získání, posílení a upevnění základních pracovních návyků, dovedností nebo zručnosti spolu se zvýšením úrovně vědomostí a tím i kvalifikace. Vyšší vzdělanostní úroveň a ukončená profesní příprava je základní podmínkou možnosti lepšího uplatnění po ukončení výkonu trestu odnětí svobody.

Odsouzení jsou zařazováni do pracovního procesu, s přihlédnutím k jejich zdravotnímu stavu a tělesným a duševním schopnostem určených lékařem.³⁴

5.2 Vzdělávací aktivity

Vzděláváním v systému vězeňství rozumíme širokou škálu aktivit, od výuky negramotných odsouzených až po vysokoškolské studium. Vzdělávacími aktivitami rozumíme: organizované vzdělávání nebo zprostředkované středním odborným učilištěm, učilištěm a odborným učitelem, vzdělávání vedené či kontrolované zaměstnanci oddělení výkonu trestu a vzdělávání v korespondenčních kurzech v síti základních, středních, vyšších nebo vysokých škol České republiky. Provázanost vzdělávacího systému. Vězeňská služba je považována v oblasti zaměstnávání odsouzených jako nedostatečná. Vzhledem k tomu, že ve většině případů je vzdělání a dovednosti odsouzených velmi nedostatečné, kdy se mnohdy jedná o odsouzené pouze s dokončeným základním vzděláním, je potřeba prohlubovat kvalifikaci odsouzených osob, které budou navazovat na požadavky na trhu. Situace se stává komplikovanější také tím, že souběh jednotlivých aktivit není obvyklý, jako je například vzdělávání či terapeutické

³⁴Co čeká odsouzeného po nástupu trestu [online]. [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-kynsperk-nad-ohri/sekce/nastup-do-vykonu-trestu>

programy se zaměstnáváním. Mnoho odsouzených jsou tak běžně postaveni před rozhodnutí, zda si zvýšit kvalifikaci, tím že budou studovat a vytvoří si tak lepší podmínky pro trh práce po jeho propuštění, nebo si vybrat pracovní zařazení s nárokem na finanční odměnu a nespolehat se se tak při studiu na finanční pomoc od společnosti. Stejný problém se vyskytuje též u terapeutických programů zaměřených na zbavení toxikomanie.³⁵

5.3 Speciálně výchovné aktivity

Speciálními výchovnými aktivitami programu zacházení se rozumí: individuální a skupinová speciální pedagogická a psychologická působení vedená kompetentními zaměstnanci. Jedná se zejména o terapeutické aktivity (zejména sociální výcvik, psychoterapii, arteterapii, pohybovou terapii), sociálně právní poradenství a trénink zvládnání vlastní agresivity.³⁶

5.4 Zájmové aktivity

Do zájmových aktivit programu zacházení spadají formy individuální a skupinové zájmové činnosti organizované a vedené zaměstnanci s odborným vzděláním. Cílem je mimo jiné formovat osobnost odsouzeného, rozvíjet ji, kultivovat, budovat pozitivní vztahy k okolí a redukovat vnitřní napětí. Co dělat ve svém volném času je problémem mnoha z odsouzených. To všechno je způsobeno nedostatkem potřebných dovedností a znalostí, ale hlavně nemají žádnou motivaci ke změně. Právě získání motivace je primárním cílem zájmových aktivit. Velmi oblíbenou zájmovou aktivitou je sport.

5.5 Oblast utváření vnějších vztahů

Oblast utváření vnějších vztahů je orientována na udržení, posílení či vytvoření sociálně pozitivních vazeb odsouzených mimo věznici (zejména k partnerům, dětem, rodině,

³⁵Co čeká odsouzeného po nástupu trestu [online]. [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-kynsperk-nad-ohri/sekce/nastup-do-vykonu-trestu>

³⁶Koncepce vězeňství do roku 2025 [online]. [cit. 2022-01-04]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>

kvalitním přátelům). Snahou je zabránit zpřetrhání pozitivních sociálních vazeb – manželských a rodinných vztahů.

Kromě opatření, které není možné realizovat v potřebné míře, tj. zejména nemožnost umístění odsouzených co nejbližší k místu bydliště z kapacitních důvodů, mohou odsouzení (po příslušné kontrole) bezproblémově odesílat a přijímat korespondenci, odebírat denní tisk a časopisy, sledovat televizi, rozhlas. V odůvodněných případech mají možnost telefonovat s blízkými osobami. Odsouzení mají též v některých případech možnost využívat návštěv bez zrakové a sluchové kontroly zaměstnanců vězeňské služby. Kontakt s vnějším světem je možný i prostřednictvím spolupráce se státem registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi.³⁷

5.6 Standardizované programy

Tyto programy jsou zaměřeny na snížení rizik recidivy u odsouzených za násilnou trestnou činnost, tak i nenásilnou trestnou činnost (krádeže), sexuálně motivovanou trestnou činnost, trestná činnost páchaná pod vlivem návykových a psychotropních látek a na odsouzené ve výkonu trestu, kteří budou v nejbližší době propuštěni z výkonu trestu.

GREPP – Tento program je především zaměřen na práci s pachateli, kteří jsou odsouzeni za trestnou činnost páchanou na dětech (sexuální zneužívání nebo násilí páchané na dětech).

PARDON – Tento program je zaměřený především na práci s pachateli, kteří jsou odsouzeni za trestnou činnost spočívající s řízením motorových vozidel a dopravou (dopravní nehoda, jízda pod vlivem omamných a psychotropních látek).

KEMP – Tento program je zaměřen na dlouhodobou intervenci pro pachatele, kteří se dopustili násilné trestní činnosti.

TP 21 Junior – Tento program je zaměřen na práci s mladistvými do 21 let, kdy se jedná o terapii s odsouzenými.

³⁷Koncepce vězeňství do roku 2025 [online]. [cit. 2022-01-04]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>

Program 3Z – Tento kognitivně-behaviorální program má za cíl vést odsouzeného k tomu, aby si uvědomil a přijmul veškeré následky, které vyplývají z páchání z trestné činnosti, a uvědomil si tak, že za brány věznice by měl vést příkladný život, aby se do věznice nevrátil.³⁸

5.7 Osobní pohled na programy zacházení a resocializaci odsouzených

Skrze tyto programy zacházení by se měli odsouzení lépe začlenit a resocializovat do společnosti. Mezi tyto programy patří aktivity vzdělávací, rekvalifikační, pracovní, výchovné, zájmové a dále aktivity, které se zaměřují na praktickou přípravu na život mimo věznici, kdy tyto činnosti probíhají v kolektivu, jelikož to nejspíše z odborného hlediska více pomáhá k nápravě odsouzeného. Ale dle mého názoru si myslím, že je lepší tyto lidi od sebe izolovat při této činnosti, jelikož v kolektivu trestně závadných osob si myslím, že ne každý odsouzený plně spolupracuje s vychovatelem už jen z důvodu, že by na něj ostatní vězni mohli dívat jinak a v nejlepším případě se mu jen posmívat, jelikož ve věznicích je značný počet narušených osob, kteří dle mého názoru být napraveni ani nemohou, kdy jsem se ve své praxi kriminalisty byl několikrát svědkem toho, že lidé opravdu jen čekají, až je propustí a vrátí se zpět ke svému starému životu, aby mohli opět páchat trestnou činnost, jelikož vězeňství v České republice je pro některé pouhá dovolená, kde nemusí za nic platit a o nápravu jim nejde.

Od svého poradce vychovatele, který mi pomáhal s výzkumem ve věznicích mi řekl, že ve věznicích mnohdy dojde k tomu, že i odsouzený za nedbalostní trestné činy nebo za drobné krádeže, který je vcelku slušný a vychovaný člověk se po nějaké době, když je v kontaktu s kriminálníky „těžšího kalibru“, tak se časem změní v tom, že tzv. „zapadne“ mezi spoluvězně a je z něj horší člověk, než ten, který do věznice nastoupil, z toho důvodu si myslím, že za nedbalostní trestné činy nebo za mírně závažné by chtělo více uvažovat o alternativním trestu, jako je trest domácího vězení nebo skrze probační a mediační službu, řešit trest skrze veřejně prospěšné práce, ale vím, že to mnohdy možné není. V sousedních zemích jako je např. Švýcarsko, existují oddělené cely, kdy každý vězeň má svoji celu a při dobrém chování může vězeň navštěvovat společné prostory, ale vím, že v českých podmínkách toto zatím možné

³⁸ *Výroční zpráva VS ČR 2020* [online]. [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/uredni-deska/vyrocní-zpravy/vyrocní-zprava-vs-cr-2020.pdf>

není, jelikož naše věznice jsou skoro plné. Z mé zkušenosti kriminalisty, kdy navštěvuji věznice z důvodu výslechu podezřelých nebo obviněných osob a taky z mého výzkumu usuzuji, že většina vězňů se do těchto programů hlásí účelově, aby mohli mít určité výhody ve výkonu trestu a to takových, že při řádném plnění těchto programů a pravidelným navštěvováním edukačních aktivit vězni mohou být převedeni do nižšího stupně zabezpečení a v případě dobrého chování může dojít i k podmíněnému propuštění, ale určitě tak nečiní všichni vězni a mezi nimi se najdou i tací, kteří tyto programy navštěvují z důvodu, že se chtějí něčemu naučit, polepšit se a po propuštění si snáze najít zaměstnání.

Ale smutná pravda je ta, že v našem vězeňství je vysoká míra recidivy, kdy já sám, jsem měl spousty pachatelů, kteří se do věznice vrací opakovaně za stejnou trestnou činnost, kdy jsou to nejčastěji krádeže. Na jednu stranu chápu, že po vykonání výkonu trestu je nelehké si najít práci a nějak se člověk živit musí, ale toto určitě není ta cesta, protože si myslím, že když se člověk chce změnit, tak to může dokázat a náš systém mu k tomu dosti napomáhá, stačí jen chtít a něco pro to udělat.

Výsledek těchto programů by mohla být úspěšná resocializace, která by měla vliv na nižší recidivu. To, že po propuštění odsouzený opakuje trestnou činnost může mít na svědomí také to, že odsouzený ztratí po dlouhé době ve vězení veškeré návyky a ani neví, jak žít na svobodě, těžko si hledá zaměstnání, jelikož v dnešní době chtějí lepší firmy výpis z trestního rejstříku a z mého pohledu, bych měl také obavy zaměstnat bývalého trestance, nemá rodinu a tak nemá motivaci žít příkladný život a tak mu ani nevádí, kdyby se vrátil zpět do výkonu trestu, jelikož tam našel třeba svoji rodinu a rád se k ní vrátí, což jsem párkrát zažil, že při výslechu obviněného, mi sám obviněný řekl, že se vlastně těší do věznice, že tam má kamarády a vše co potřebuje.

Na druhou stranu odsouzení, kteří mají doma rodinu a děti, tak zde může být menší pravděpodobnost, že se vrátí k páčání trestné činnosti, jelikož si váží svobody a toho, že může být se svojí rodinou.

K opakované recidivě dále určitě přispívá negativní postoj společnosti k propuštěným z výkonu trestu, kdy nechtějí přijmout bývalé trestance do své firmy, a tak odsouzenému mnohokrát nezbyvá nic jiného, než opět páchat trestnou činnost, aby mohl na svobodě vůbec přežít.

Uvidíme, zdali díky koncepci vězeňství do roku 2025 dojde ke zlepšení a ubude recidivy. Obsahem a hlavním cílem nové koncepce je dohled nad cestou odsouzeného do výkonu trestu a zpět, vytvoření vzdělávacího a pracovního plánu ve věznici, a pomoci se začleněním propuštěného zpátky do společnosti. Věznice by měli dále spolupracovat při vedení vězněs úřady, sociálními kurátory a neziskovými organizacemi tak, aby se pobytem ve vězení zvýšila, a nikoliv snížila šance na začlenění do společnosti a nalezení zaměstnání. Koncepce by tak měla celkově snížit kriminalitu v České republice.

6 VZDĚLÁVÁNÍ OSOB VE VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY

Právo na vzdělávání je v České republice ústavně zakotveno v Čl. 33 Listiny základních lidských práv a svobod. V přímém výkonu trestu odnětí svobody je odsouzeným podle zákona č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody omezen či přerušen výkon určitých práv a svobod zaručených Ústavou ČR. Mezi ně nepatří právo na vzdělání. Výchova a vzdělávání ve věznicích jsou důležitým prostředkem při práci s odsouzeným, přispívá totiž nejen k humanizaci vězeňství, ale je zároveň i hlavním nástrojem k umožnění opětovného zařazení vězně do společnosti. Proto všichni vězni by měli mít přístup ke vzdělání a výchově. Výchova by měla zahrnovat základní vzdělání, odbornou výchovu, kulturní a tvořivé činnosti, tělesnou výchovu a sporty, sociální výchovu a možnost navštěvovat knihovnu. Vzdělávání odsouzených se zpravidla koná na oddělení trestu i na oddělení vazby s cílem zvyšování především všeobecného vzdělávání.³⁹

Když se poohlédneme do historie, tak se situace ve vzdělávání vězňených osob v Československé republice jak po stránce kvantitativní, tak i po stránce kvalitativní radikálně zlepšila počínaje rokem 1983, kdy bylo v rámci Sboru nápravné výchovy ČSR zřízeno Střední odborné učiliště. Tato účelová organizace pak vzdělávání všech odsouzených v rámci českého vězeňství organizovala a zastřešovala.⁴⁰

Záměrem vzdělávacích aktivit s vězni je nejen posilovat jejich zájem o vzdělávání, seberozvíjení a sebezdokonalování se, ale rovněž prevence kriminality zaměřená na zprostředkování nových pohledů na odlišné chování a postoje a v rámci některých činností také prevence chování orientovaná na posilování morálního uvědomění. Navíc se, a to především u odsouzených, rozšiřuje s dalším vzděláváním jejich možnost uplatnění na trhu práce, protože účast vězně ve vzdělávací aktivitě je dlouhodobá a zaměření aktivity je přesně cíleno.

³⁹ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. [online]. [cit. 2022-01-03]. Právní informace ASPI

⁴⁰ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie II. díl: Teorie a praxe zacházení s vězňenými*, Liberec: Technická univerzita, 2007. s. 50-57. ISBN 978-80-7372-204-3.

Aktivita jsou orientovány jak na získávání vědomostí potřebných pro aktivní přístupy k následnému životu po uplynutí výkonu trestu odnětí svobody, tak na zlepšení úrovně jazykových znalostí vězňů.⁴¹

Pro představu potencionálního čtenáře o vzdělanosti odsouzených osob ve výkonu trestu odnětí svobody, je v níže uvedené tabulce uvedeno členění odsouzených vězňů, dle míry nejvyššího dosaženého vzdělání, a to k datu 31. 12. 2020, jelikož aktualizace stavu odsouzených k 31. 12. 2021 je v době psaní této práce nedostupná.

Dle výsledků tabulky, má největší část odsouzených dokončené pouze základní vzdělání. Na druhém místě jsou lidé s výučním listem. Z tabulky je patrné, že čím vyšší je dosažené vzdělání, tím více klesá míra kriminality.

Vzdělávání je potřeba vnímat jako prostředek k uspokojení hlavní zásady výkonu trestu, kdy představuje jeden z hlavních resocializačních nástrojů. Vzdělání se dělí na různé úrovně zaměstnání, kdy se tyto aktivity realizují ve formě denní nebo večerní. Večerní kurzy jsou speciálně pro odsouzené, kteří přes den pracují a zároveň se chtějí i dále vzdělávat.

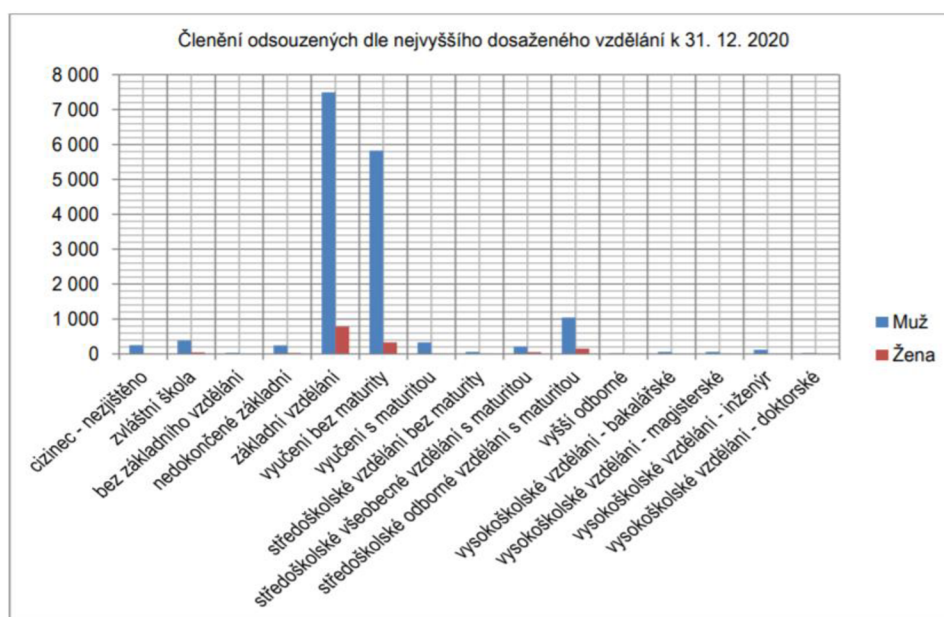
Z vysvědčení nebo výučních listů nesmí být zřejmé, že toto studium bylo dokončeno v průběhu výkonu trestu odnětí svobody. Jestliže je odsouzený propuštěn dříve, nežli stihne dostudovat, má možnost na dané škole toto studium dokončit i po jeho propuštění. Jednotlivé školská edukační střediska nebo i samotné věznice zřizují tzv. akreditované kurzy. Pomocí těchto kurzů probíhá samotné vzdělávání odsouzených, kdy mohou věznice kooperovat i s různými občanskými sdruženími.⁴²

⁴¹ *Vzdělávání vězňů* [online]. [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/stredni-odborne-uciliste/sekce/zakladni-informace>

⁴² *Statistická ročenka VSČR 2020* [online]. [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2020.pdf>

Obrázek 3: Členění odsouzených dle nejvyššího dosaženého vzdělání k 31.12.2020

Nejvyšší dosažené vzdělání	Muž	Žena	Celkový součet	Celkem v %
cizinec - nezjištěno	253	8	261	1,48
zvláštní škola	386	42	428	2,43
bez základního vzdělání	28	7	35	0,20
nedokončené základní	247	23	270	1,53
základní vzdělání	7 493	785	8 278	47,00
vyučení bez maturity	5 824	329	6 153	34,94
vyučení s maturitou	334	14	348	1,98
středoškolské vzdělání bez maturity	60	11	71	0,40
středoškolské všeobecné vzdělání s maturitou	212	51	263	1,49
středoškolské odborné vzdělání s maturitou	1 041	151	1 192	6,77
vyšší odborné	18	6	24	0,14
vysokoškolské vzdělání - bakalářské	57	7	64	0,36
vysokoškolské vzdělání - magisterské	57	12	69	0,39
vysokoškolské vzdělání - inženýr	118	6	124	0,70
vysokoškolské vzdělání - doktorské	24	8	32	0,18
Celkový součet	16 152	1 460	17 612	100,00

Zdroj⁴³

⁴³Statistická ročenka VSČR 2020 [online]. [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2020.pdf>

6.1 Pojem vzdělávání dospělých

Andragogika je vědní obor používaný v systému věd o výchově a vyučování, který se zaměřuje na veškeré aspekty vzdělávání a učení se dospělých. Je to studijní oborobsaahlý v programu pedagogických věd, sloužící přípravě budoucích odborníků v oblasti vzdělávání dospělých. Samotný pojem andragogika je obdobná kreace jako pojem pedagogika, ovšem historicky mladšího původu. Vzdělávání dospělých se nevztahuje na veškeré učení, ale na učení systematické, cílevědomé a plánované. Většinou tento termín označujeme jako institucionalizovaný a organizovaný proces. Pokud pochopíme vzdělávání dospělých jako organizovaný a institucionální proces, musí zde existovat společenský zájem tyto instituce podporovat a zakládat. Společenská nabídka ze strany státu, organizací, privátní sféry, nadací, spolků, komor atd. signalizuje, že vzdělávání dospělých nemá jen význam pro osobnost, ale i pro rozvoj společnosti a jejich subsystémů.

Všeobecně můžeme vzdělávání chápat jako součást kognitivního vybavení osobnosti, její vědomosti, schopnosti a dovednosti. Ale také jako schopnost osobnosti zodpovědně zvládat vlastní život.⁴⁴

6.2 Formální vzdělávání

Odsouzení k trestu odnětí svobody mají právo na vzdělání, stejně jako svobodní občané České republiky, kdy každý vězeňský ústav musí usilovat to:

- Aby měli odsouzení přístup ke vzdělávacím programům, které budou komplexní a budou brát zřetel na jejich potřeby a cíle.
- Aby tyto programy byli pro všechny typy vězňů, nehledě na jejich míru dosaženého vzdělání.
- Aby byla věnována dostatečná pozornost mladým vězňům, kteří mají speciální potřeby.
- Vzdělání a výchovu je zapotřebí brát jako součást vězeňského režimu, kdy nesmějí být odsouzení nijak znevýhodňováni v pracovní činnosti, kvůli účasti na vzdělávacích aktivitách, z toho důvodu jsou zřízeny noční vzdělávací aktivity.
- Každé vězení musí obsahovat knihovnu, která musí mít dostatečné množství různé literatury, jelikož je to nezbytný aspekt k jejich vzdělávání.

⁴⁴ BENEŠ, M. *Andragogika teoretické základy*. 2.vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2003. s. 13-15. ISBN 80-864 32-23-8.

- Jestliže je to možné, tak zajistit činnost vězeňské knihovny ve spolupráci s těmi veřejnými.

Vzdělávání při výkonu trestu realizuje střední odborné učiliště Vězeňské služby ČR. Tyto vzdělávací činnosti se zaměřují hlavně na možnost odsouzeným dokončit základní docházku. Snaží se tak vymýtit výukové zanedbanosti u negramotných jedinců, kdy je následně možnost odsouzené vyučit v určitých oborech, navštěvování kurzů pro prohloubení rekvalifikací v dělnických profesích, účastnit se rekvalifikačních kurzů a dostudovat střední školu nebo dokonce vysokoškolské vzdělání v teologickém směru.⁴⁵

6.3 Neformální vzdělávání

Toto vzdělávání je vedeno personálem věznice bez odborného dohledu, takže se jedná spíše o zájmové aktivity. Účel neformálního vzdělávání je převýchova odsouzeného. Věznice k těmto účelům pracuje s vězni za pomoci socializačních terapií a programů. Řadíme mezi ně:

- Sociálně právní poradenství – např. edukační program, který nastiňuje odsouzeným, jak si mají po uplynutí výkonu trestu najít práci na svobodě.
- Terapeutické programy – jedná se hlavně o sociální výcvik, kdy se odsouzení učí, jak se začlenit do společnosti po propuštění.
- Kur zvládání agresivity – formuje odsouzené, jak potlačit svoji agresivitu.

Mezi hlavní úkoly neformálního vzdělávání je omezit a snížit nebezpečí a pravděpodobnost recidivy u pachatelů, kde je riziko, že po propuštění bude opět páchat trestnou činností, a přispět ke zvýšení ochrany společnosti po zařazení odsouzeného do společenského života. Hlavní cíl je vytvořit systém zacházení s odsouzenými, který pomáhá snížit riziko páchaní trestných činů a dostat možnost přehodnotit a změnit své chování a namotivovat je k lepšímu životu po propuštění. Dále je nutné odsouzené vzdělávat i v etice a morálce, učit je společenské principy a hodnoty, na kterých stojí naše společnost. Příprava odsouzeného na život mimo věznici začíná dnem nástupu do věznice, a tak je důležité brát zřetel na sebeobslužné aktivity a vzdělávat odsouzeného k ekonomické gramotnosti, aby nemohli po propuštění spadnout do dluhové pasti a po sléze k trestné činnosti.

⁴⁵ *Základní informace SOU VSČR* [online]. [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/stredni-odborne-uciliste/sekce/zakladni-informace>

Kurzy práce s počítačem a jazykové kurzy představují nadstavbu ke vzdělání, která vede ke zvýšení atraktivity vězně pro případného budoucího zaměstnavatele, kdy mohou být tyto kurzy velice užitečné.

K naplnění cílů reintegrace je nutné, aby Vězeňská služba ČR nadále rozšiřovala a podporovala různé kooperace s externími institucemi jako je probační a mediační služba, neziskové organizace, organizace sociálních služeb a církevními ústavy.⁴⁶

6.4 Konkrétní vzdělávací aktivity

Vzdělávací aktivity realizované s odsouzenými:

- Organizované samostudium cizích jazyků (angličtina, francouzština, němčina, španělština či italština)
- Výchovně vzdělávací program
- Finanční vzdělávání
- Člověk versus společnost
- Trestný čin a přestupek očima občana
- Před výstupní a reintegrační poradenství
- Biblická hodina

Vzdělávací aktivity realizované s obviněnými:

- Člověk a zdraví
- Vzdělávací cyklus Evropan
- Všeobecně vzdělávací cyklus
- Individuální vzdělávání

Jejich snahou v oblasti vzdělávání je, a nadále bude, zaměřit se na zvyšování především všeobecného vzdělávání vězňů, aby, jak už bylo na začátku uvedeno, mohli získané vědomosti co nejlépe uplatnit v běžném životě.⁴⁷

⁴⁶*Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. [cit. 2022-01-04]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>

⁴⁷ *Vzdělávání vězňů* [online]. [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/stredni-odborne-uciliste/sekce/zakladni-informace>

7 REKVALIFIKACE

Rekvalifikace jako taková umožňuje fyzickým osobám získat kvalifikaci pro případné nové zaměstnání nebo udržení stávajícího zaměstnání.

Rekvalifikací rozumíme získání nové kvalifikace a zvýšení, prohloubení nebo rozšíření dosavadní kvalifikace. Za rekvalifikaci považujeme i získání kvalifikace pro pracovní uplatnění fyzické osoby, která dosud žádnou kvalifikaci nezískala. Pro určení obsahu a celkového rozsahu rekvalifikace se vychází z dosavadních kvalifikací, zdravotního stavu, schopností a zkušeností fyzické osoby, které má být rekvalifikována prostřednictvím získání nových teoretických a praktických dovedností v rámci dalšího profesního vzdělávání. Přesné znění je uvedeno v zákoně č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti. Konkrétně pak v paragrafu 108.⁴⁸

7.1 Rekvalifikace osob ve výkonu trestu

Rekvalifikační kurzy dávají odsouzeným větší možnost pracovního uplatnění po návratu do občanského života a zároveň vytváří vhodné podmínky pro jejich pracovní zařazení již ve výkonu trestu odnětí svobody.

V České republice máme 35 věznic, každá z nich nabízí různé typy rekvalifikačních kurzů. Jako příklad uvádím věznici Ostrov, jelikož zde probíhal také můj výzkum. Samotné rekvalifikace probíhají v prostorách věznice. Po ukončení uchazeči získávají klasické potvrzení o rekvalifikaci. Z tohoto potvrzení není patrné, že rekvalifikace probíhala ve výkonu trestu.⁴⁹

7.2 Věznice Ostrov

V této věznici probíhá v rámci projektu "Šance 3" rekvalifikační kurzy v oboru malířské a natěračské práce, číšníka a obsluha osobního počítače. Tento projekt je zaměřen na problematiku sociální integrace a rovné příležitosti skupiny odsouzených, před propuštěním z

⁴⁸ Zákon č. 435/2004 Sb., *Zákon o zaměstnanosti*. [online]. [cit. 2022-01-03]. Právní informace ASPI

⁴⁹ *Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. [cit. 2022-01-04]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>

výkonu trestu, s nízkou kvalifikací či bez kvalifikace. Absolventi malířského a číšnického kurzu s delšími tresty mohou získat zaměstnání tedy i praxi již v průběhu výkonu trestu.

Z mého provedeného výzkumu (více rozepsán v další kapitole) vyplynulo, že možné rekvalifikace jsou nabízeny všem odsouzeným, někteří však postrádají rekvalifikace v podobě například jazykových kurzů, dále by si rádi ve výkonu trestu složili zkoušky na sváření, nebo by rádi absolvovaly kuchařský či barmanský kurz. O možné rekvalifikační kurzy je zde dle vychovatele cca 70% zájem. Většinou je daný kurz baví nebo zajímá osobně, avšak z převážné většiny je účast z důvodu, aby si odsouzení zkrátili čas čekání na propuštění.

8 PRVNÍ DEN NA SVOBODĚ

Po uplynutí doby výkonu trestu odnětí svobody, by odsouzený rád začal žít nový a lepší život na svobodě, kdy to ale bohužel většinou není tak jednoduché. Velice často se propuštění vězni setkávají s tím, že nemají bydlení a těžko si hledají práci, jelikož společnost jim předem dá nálepku kriminálník, i když nemají ponětí, za co dotyčný vůbec odsouzený byl ve výkonu trestu. Což je velice smutné, že toto jednání společnosti může vést k tomu, že to skončí tam, kde to začalo, a to u trestných činů. Samotný návrat do reality je totiž skoro to nejtěžší, co odsouzeného čeká a z vlastní praxe kriminalisty vím, že hodně odsouzených z toho má veliké obavy, jelikož se do vězení už vrátit nechtějí, ale vlastně vůbec neví, co budou na svobodě dělat, kde žít a pracovat. V mnohých případech se lidé po propuštění z výkonu trestu dostanou do existenčních problémů a se zápisem v trestním rejstříku, který je mnohdy vylučuje z legálního trhu práce. V tento moment se odsouzený poohlédne za svou minulostí a obrátí se na „staré dobré známé“, na které spoléhá, že jim pomohou, ale tato cesta vede zákonitě zpět do vězení a všechno úsilí, které věznice a vychovatelé do odsouzeného vkládali přijde na zmar. V této kapitole bych potencionálnímu čtenáři nastínil jeden případ z mé policejní praxe, která mi utkvěla v paměti, kde jsem měl odsouzeného recidivistu, který byl odsouzený za majetkové trestné činy, kde popíšu jeho životní příběh a jak mu vězeňský systém pomoh. Kvůli ochraně osobních údajů, budu tohoto muže nazývat smyšleným jménem Pavel a nebudu uvádět věznic, kde si odsouzený odpykával trest odnětí svobody.

8.1 Příklad začlenění propuštěného z praxe

Na Pavla jsem narazil při výkonu mé práce, kdy jsem dříve sloužil na oddělení hlídkové služby v Ústeckém kraji, kdy naší pracovní náplní bylo dodržování veřejného pořádku a také výjezdy z tísňové linky PČR. Skrze linku 158 jsme velice často jezdili do obchodních center na nahlášené krádeže na prodejnách, kdy se velice často tito pachatelé dopouštěli drobných krádeží opakovaně. Při jednom z těchto výjezdů jsme měli pachatele Pavla, který i přes to, že kradl, byl velice pokorný a dá se říct i slušný člověk. Nekradl totiž proto, že by ho to nějakým způsobem bavilo, nebo pro to, že by si chtěl přivydělat, ale pro to, aby měl co jíst, jelikož to byl bezdomovec, kdy jeho rodina se o něj nezajímala. Vždycky když byl chycený při činu, tak jsem se ho ptal, proč si nenajde práci a nezačne žít normální život, ale na to mi odpověděl, že vše zkoušel, ale bezdomovce prostě nikdo nezaměstná. Pavel neměl dokončené ani základní vzdělání, tak by pro něj bylo i velice těžké najít uplatnění na trhu práce. Tyto drobné krádeže

dělal tak dlouho, až od Okresního soudu dostal podmínku na za jeho jednání, což ale jeho životní situaci nevyřešilo a jak se říká, tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne. Jednoho dne jsme měli opět nahlášenou krádež v obchodním centru, kde byl opět chycen Pavel při činu, ale teď už byl řešen v tzv. druhém odstavci z. č. 40/2009 Sb., kdy si přisvojil věc tím, že se ji zmocnil a byl za takový čin v posledních 3 letech odsouzen nebo potrestán, kdy jsem věděl, že už se vězení nevyhne.

Pavla jsme tentýž den eskortovali do vazební věznice, jelikož zde byl dán důvod vazby, jelikož nebyl kontaktní a byla zde důvodná obava, že se bude skrývat. Později jsem se dozvěděl, že Pavel dostal nepodmíněný trest odnětí svobody na dobu 1 roku.

Po roce a půl jsem Pavla potkal ve městě, byl čistě oblečen a vypadal šťastně. Dal jsem se ním do řeči a zajímalo mě, jak žije nyní. Kdy mi uvedl, že je moc rád, že byl odsouzený, jelikož by se tak nikdy nemohl napravit. Ve vězení navštěvoval rekvalifikační kurz skrze jednu agenturu, kde se naučil jezdit s vysokozdvížným vozíkem a také si zde dodělal základní vzdělání. Říkal mi, že našel smysl života, jelikož do té doby vlastně nežil. Dnes pracuje v jednom nejmenovaném řetězci se zahradním sortimentem, kde rozváží rozměrné zboží s vysokozdvížným vozíkem a bydlí na ubytovně. Říkal, že ho práce baví a že je rád, že takovou příležitost ve vězení využil a že už chce vést příkladný život a do budoucna si najít přítelkyni a založit rodinu. Byl jsem velice potěšený z toho, jak se změnil, jelikož i přes to, že byl na druhé straně zákona, tak mi svým způsobem přirostl k srdci, jelikož mi ho vždy bylo líto, protože on za to, jak dopadl vlastně nemohl, jelikož jeho rodina se o něj nezajímala a nestarala, a tak se v plnoletosti musel postarat sám o sebe bez jakýchkoli prostředků ze strany svojí rodiny. Na tomto příkladu jsem se utvrdil v tom, že věznice mají smysl, že se nejedná pouze o to, aby si odsouzený odpykal svůj trest, ale je zde možnost se ve vězení zlepšit a stát se lepším člověkem a vést příkladný život. Bohužel, ne všichni odsouzení dopadnou jako Pavel, kdy z drtivé většiny jsme zadržovali známé recidivisty, kteří do vězení nechodili s tím, že by se chtěli změnit.

PRAKTICKÁ ČÁST

9 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

V praktické části bakalářské práce analyzuji koníčky odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody pro vytvoření vhodných podmínek k realizaci programů v oblasti rekvalifikačních kurzů, čímž navazuji na část mé bakalářské práce obsahující teorii, která se věnuje vzdělání osob ve výkonu trestu odnětí svobody.

Otázky jsem formuloval tak, aby se mi potvrdily nebo vyvrátily mnou stanované hypotézy. Stanované hypotézy byly vybrány na podkladě praktických poznatků z dlouholeté praxe vychovatele (konzultanta), který pracuje více než 20 let jako výchovný poradce ve věznici Ostrov a s kterým jsem celý tento průzkum konzultoval a také realizoval.

Cíle dotazování

Cílem šetření je zjistit názor vybrané skupiny odsouzených na možnosti, zájem a ochotu učít se novým věcem ve výkonu trestu odnětí svobody. Dále jsem chtěl zjistit, jakým způsobem se délka trestu a dosažené vzdělání dotazovaných odráží v názoru na možnost lepšího začlenění do společnosti po propuštění, nebo možnost najít si ve věznici lepší pracovní zařazení.

Stanovení hypotéz

- Hypotéza č. 1: Minimálně 40 % dotázaných alespoň ví, jaké rekvalifikační kurzy nabízí v současnosti věznice Ostrov
- Hypotéza č. 2: Minimálně 60 % dotázaných má pouze základní vzdělání.
- Hypotéza č. 3: Minimálně 50 % dotázaných by mělo zájem o jiné rekvalifikační kurzy, než jsou jim nabízené.
- Hypotéza č. 4: Maximálně 30 % dotázaných by mělo zájem doplnit si své vzdělání v průběhu výkonu trestu odnětí svobody.
- Hypotéza č. 5: Minimálně 70 % dotázaných doufá, že absolvování rekvalifikačního kurzu jim umožní lépe se začlenit do společnosti.
- Hypotéza č. 6: Minimálně 60 % dotázaných, ve věznici pracují.
- Hypotéza č. 7: Maximálně 30 % dotázaných potřebuje odbornou kvalifikaci k pracovnímu zařazení ve věznici.

Okruh dotazovaných respondentů

Po zmapování okruhu mých hypotéz, mi bylo umožněno prostřednictvím vychovatele, který pracuje s odsouzenými ve věznici Ostrov, (tato osoba si přeje zůstat v anonymitě) samotný výzkum. Výzkum byl odsouzeným předán v písemné podobě, a na samotné vyplnění měli neomezený čas. Výzkum byl realizován ve Věznici Ostrov v časovém období listopad až prosinec 2021.

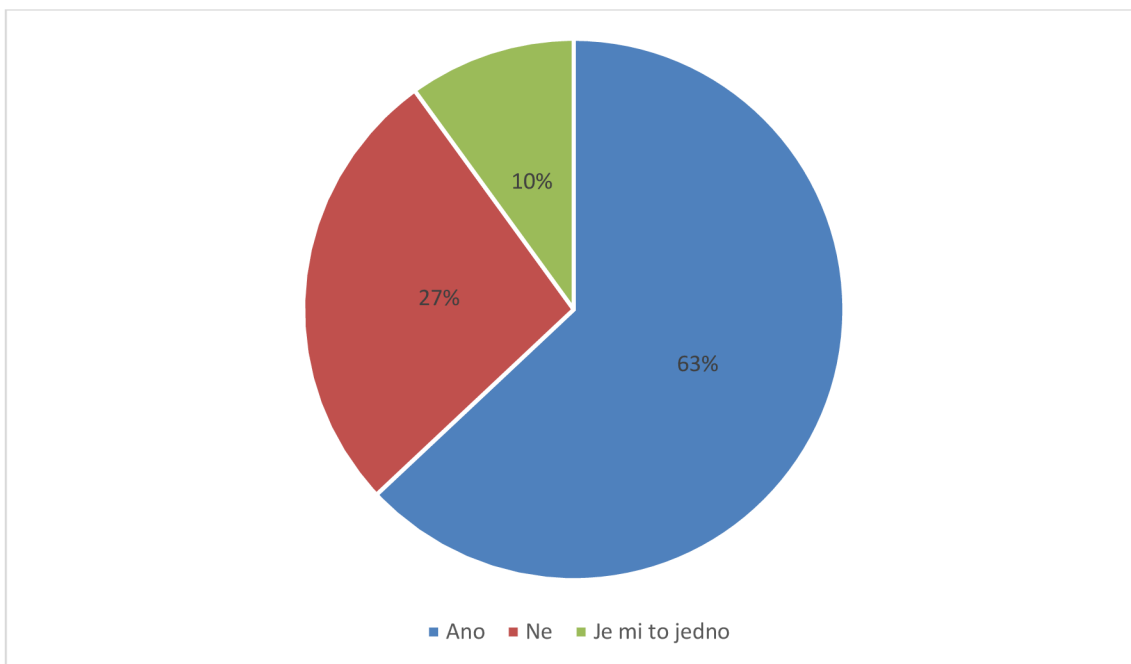
Byla mi vybrána skupina 110 odsouzených, a to pracovních zařazených i nezařazených, konkrétně v poměru 1/3 nepracujících a 2/3 pracujících. Z dotázaných 110 odsouzených byla návratnost použitelná ke zpracování nižší, avšak ke zpracování mých hypotéz dostačující. Budu tedy vycházet z celkového počtu 90 odsouzených. Jednotliví klienti byli vybráni bez specifikací, a tudíž se od sebe lišili ve více aspektech, a to nejen věkových.

Zpracování dat

Data jsem zpracoval po vyplnění anonymního dotazníku a znázornil je v grafech. Z dotázaných 110 respondentů byla návratnost 90 kusů dotazníků, ze kterých jsem data zpracoval. Vychovatel, který s odsouzenými dotazníky jako dozor absolvoval, mi předal úsměvné informace, že při samotném vyplňování, bylo hrobové ticho a všichni se na vyplnění velice soustředili, někteří dotázaní mi také na samotné dotazníky napsali věnování, i přes to, že i já jsem pro ně zůstal v anonymitě, pouze s informací, že tyto údaje potřebuji pro zpracování bakalářské práce. Tato věnování nebo přání, byla v podobě přání štěstí, při mých studiích. Z tohoto soudím, že dané otázky se jich velice týkaly, a tudíž nutily k zamyšlení.

Veškeré otázky v dotazníku jsem podřídil svým hypotézám, abych došel k výsledkům, které jsem si stanovil za cíl. Skupinu dotazovaných tvořily z větší části osoby ve věku 18-25 let a průměrný věk respondentů byl 34,4 let. Co se týče vzdělání dotazovaných, tak 66 % má jen základní vzdělání.

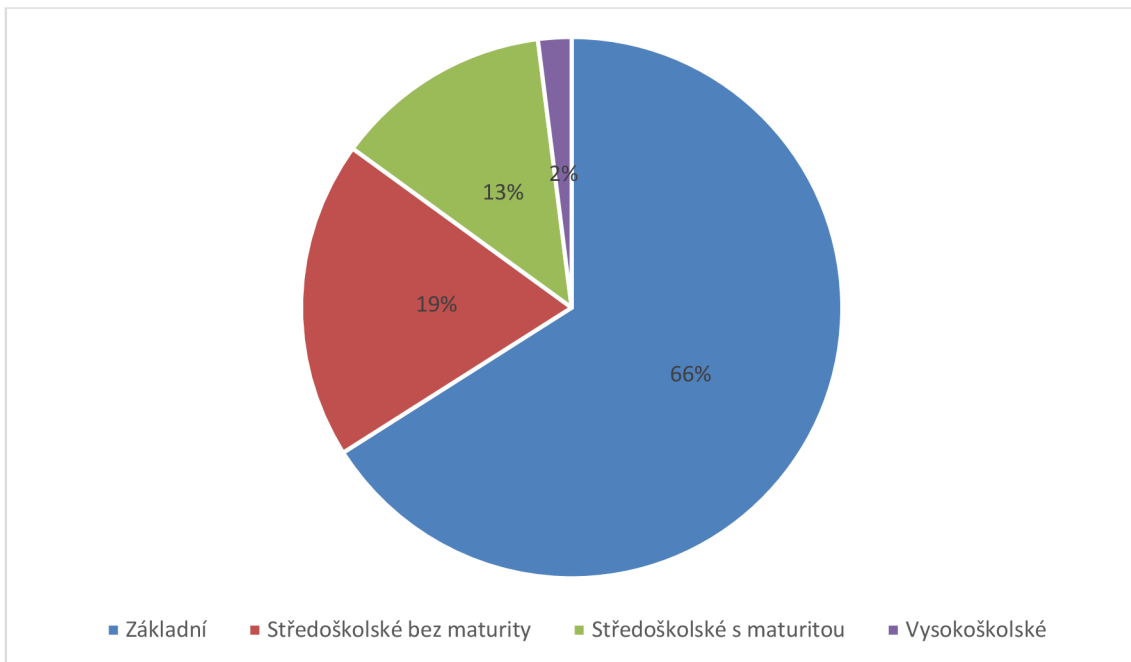
Graf 1: Povědomí o rekvalifikačních kurzech

Hypotéza č. 1: Minimálně 40 % dotázaných alespoň ví, jaké rekvalifikační kurzy nabízí v současnosti věznice Ostrov. Tato hypotéza se mi vyvrátí nebo potvrdí prostřednictvím otázky v příloženém dotazníku, a to otázky číslo 6, která byla položena takto: Víte, jaké kurzy v současnosti Věznice Ostrov poskytuje?

Výsledek hypotézy č. 1: Má hypotéza se v tomto případě zcela potvrdila. Odpověď ANO mi označilo celkem 57 dotázaných, což dělá 63 % z celkového počtu dotázaných. Z odpovědi „NE“ lze jen těžko spekulovat, jak je možné, že o daných rekvalifikačních kurzech nejsou uvědoměni, avšak z osobního setkání s vychovatelem daného vězeňského úseku se jedná o typy lidí, kteří o tom zkrátka vědět nechtějí, a jelikož někteří nechtěli být pravděpodobně moc ostří, neoznačili třetí možnost z mých nabídek k dané otázce, a to „je mi to jedno“, kterou označilo pouhých devět dotázaných.

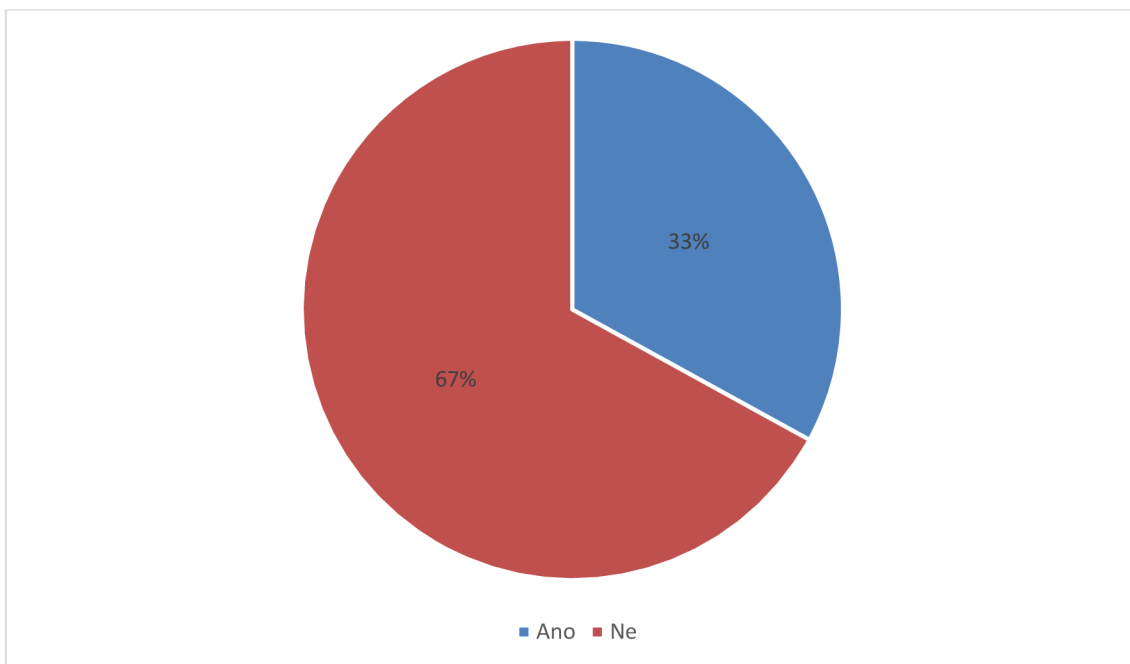
Graf 2: Dosažené vzdělání

Hypotéza č. 2: Minimálně 60 % dotázaných má pouze základní vzdělání. K výsledku této hypotézy jsem položil otázku číslo 2, jejíž přesné znění je: Jaké máte vzdělání? Na výběr měli dotazovaní z pěti možných odpovědí.

Výsledek hypotézy č. 2: Po sečtení údajů výsledné číslo znělo 59 respondentů, což je 66 % dotázaných. Má hypotéza se tedy i v tomto bodě potvrdila. Středoškolské vzdělání bez maturity, označilo celkem 27 respondentů, což činí 19 %. Středoškolské vzdělání s maturitou, označilo celkem 12 respondentů, tj. 13%. Vzdělání vyšší odborné neoznačil z dotazovaných nikdo. A vysokoškolské vzdělání mají z mého okruhu dotazovaných 2 odsouzení, což činí 2 %.

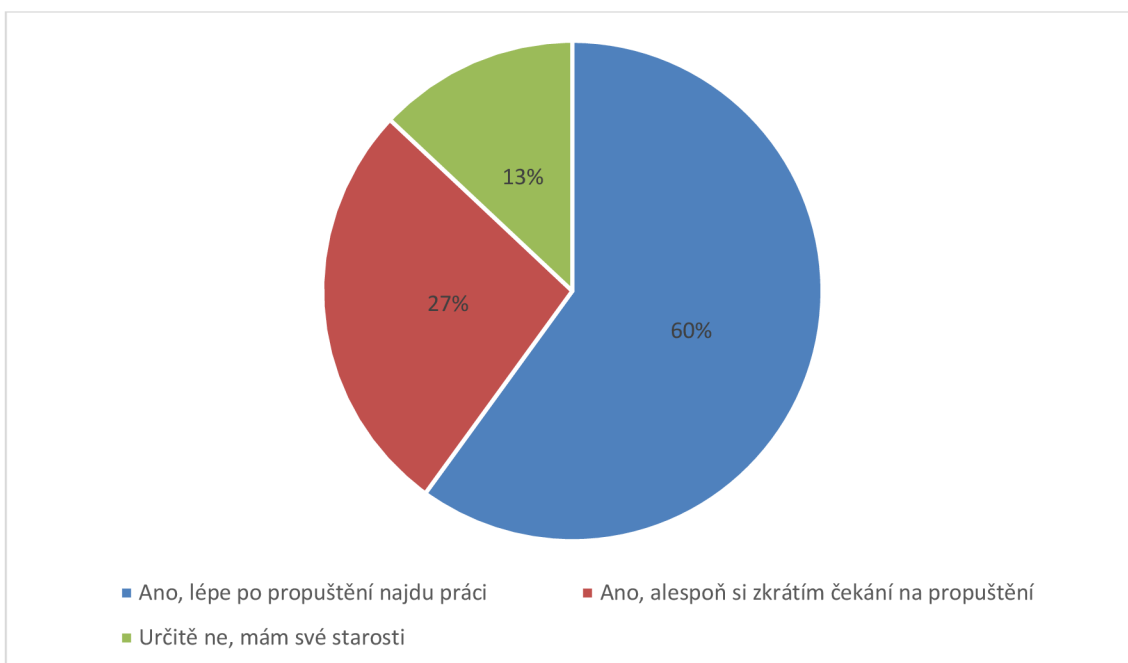
Graf 3: Zájem o rekvalifikační kurzy, které nejsou nabízené

Hypotéza č. 3: Minimálně 50 % dotázaných by mělo zájem o jiné rekvalifikační kurzy, než jsou jim nabízené. Odpověď na tuto hypotézu jsem získala prostřednictvím otázky č. 13, jejíž přesné znění je: Je nějaký kurz, o který byste měl zájem, ale věznice ho nenabízí?

Výsledek hypotézy č. 3: Odpověď ANO označilo 30 respondentů, což je 33 % a odpověď NE označilo 60 respondentů, což je 67 %. V tomto případě se mi má hypotéza o předpokladu zájmu u minimálně 50 % respondentů nepotvrdila.

Graf 4: Zájem o doplnění vzdělání

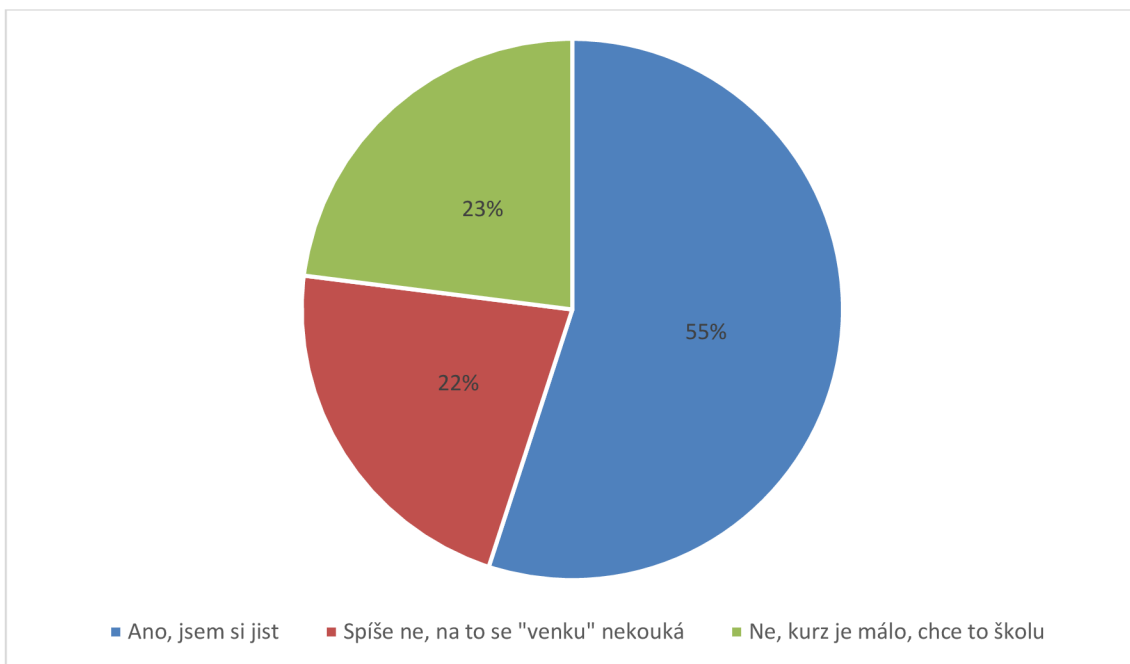

Hypotéza č. 4: Maximálně 30 % dotázaných by mělo zájem doplnit své vzdělání v průběhu výkonu trestu odnětí svobody. Tato hypotéza se mi vyvrátí, nebo potvrdí vyhodnocením otázky č. 15, která zněla: Uvítal byste možnost doplnit si vzdělání (středoškolské, vysokoškolské) v průběhu výkonu trestu odnětí svobody, kdyby byla taková možnost ve Věznici Ostrov?

Výsledek hypotézy č. 4: Vyhodnocení odpovědí na tuto otázku mě velice překvapilo, a má hypotéza se i v tomto případě potvrdila. Jelikož kladně označených odpovědí na možnost za a) Ano, lépe po propuštění najdu práci, byla celých 54 respondentů, což je 60 %, těch, kteří by si rádi vzdělávání ve výkonu trestu doplnili. Možnost za b) Ano, alespoň si zkrátím čekání na propuštění, označilo 24 respondentů, což je 27 %. Flegmatické odpovědi, která byla v možnosti za c) Určitě ne, mám své starosti, označilo

„pouhých“ pro mě překvapivých 12 respondentů, což je 13 %. Při celkovém vyhodnocení této hypotézy jsem byl velmi mile překvapen tím, kolik odsouzených by mělo zájem doplnit si své vzdělání, čekal jsem o mnoho horší výsledek.

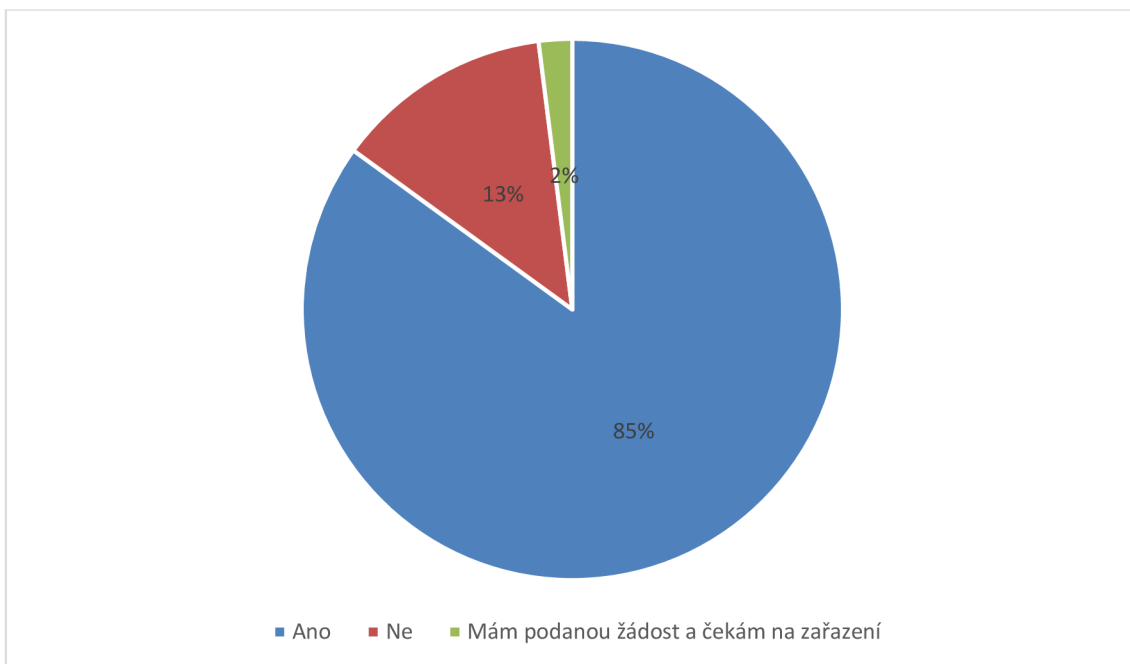
Graf 5: Rekvalifikační kurzy z pohledu lepšího začlenění do společnosti

Hypotéza č. 5: Minimálně 70 % dotázaných doufá, že absolvování rekvalifikačního kurzu jim umožní lépe se začlenit do společnosti. K závěru této hypotézy jsem docílil vyhodnocením otázky č. 14, která zněla: Myslíte si, že absolvování kurzu vám umožní se lépe začlenit do společnosti po vašem propuštění?

Výsledek hypotézy č. 5: Má hypotéza se v tomto případě zcela potvrdila, jelikož možnost, která toto potvrzuje a to možnost za a) Ano, jsem si jist, označilo celých 49 respondentů což je 55 %. Pro mě neoborná odpověď a to možnost za b) označilo 20 respondentů, což je 22 %. A odpověď za c) Ne, kurz je málo, chce to školu, zvolilo 21 respondentů, což činí 23 %.

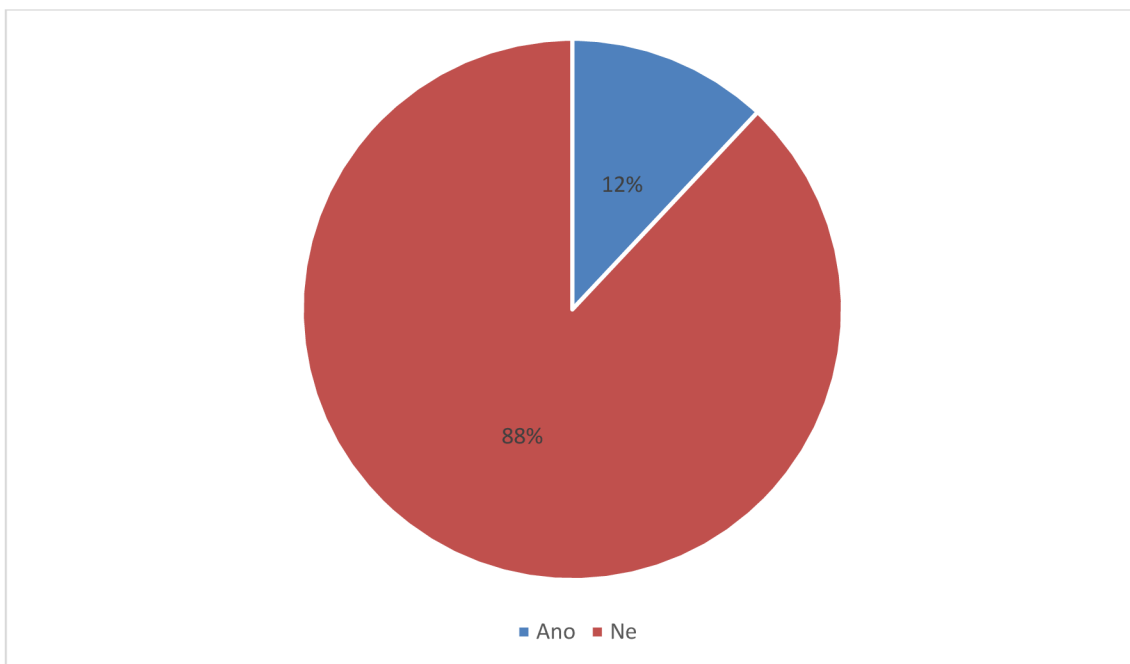
Graf 6: Pracovní zařazení ve věznici

Hypotéza č. 6: Minimálně 60 % dotázaných, ve věznici pracují. Na mou závěrečnou hypotézu měli dotazovaní možnost mi odpovědět v otázce č. 7, jejíž znění je: Jste ve věznici pracovně zařazen?

Výsledek hypotézy č. 6: Zde se má hypotéza předpokladu minimálně 60 % dotázaných, kteří ve věznici pracují, zcela potvrdila. Na tuto otázku mi odpovědělo a) Ano celkem 76 dotázaných, to celkem činí 85 %. Odpověď za b) Ne označilo celkem 12 dotázaných, tedy 13 %. A poslední možnost odpovědi na tuto otázku bylo za c) Mám podanou žádost a čekám na zařazení, zvolili 2 odsouzení a to jsou celkem 2 %.

Graf 7: Potřeba odborné kvalifikace k pracovnímu zařazení

Hypotéza č. 7: Minimálně 30 % dotázaných potřebuje odbornou kvalifikaci k pracovnímu zařazení ve věznici. Tato hypotéza se mi vyvrátí nebo potvrdí prostřednictvím otázky v příloženém dotazníku, a to otázky číslo 8, která byla položena takto: Potřeboval jste odbornou kvalifikaci na Vaše pracovní zařazení?

Výsledek hypotézy č. 7: Má hypotéza se v tomto případě nepotvrdila. K této otázce jsem zpracoval data celkem 76 dotázaných a to z toho důvodu, že na předešlou otázku, zda jsou ve věznici pracovním zařazení, odpověděli a) Ano. K výsledku této hypotézy jsem tudíž zpracoval pouze jejich odpovědi. Odpověď za a) Ano mi odpovědělo 9 dotázaných, což činí pouhých 12 %, těch, kteří svou odbornou kvalifikaci práci ve věznici potřebovali. Jako doplňující údaj k této otázce byla v bodě a) Ano (jakou a kde jste jí získal). Z devíti odpovědí získali tuto kvalifikaci již ve škole pět odsouzených. A zbylí čtyři získali svou kvalifikaci ve věznici a jednalo se o kurz řezání křovinořezem, kurz kuchařský a kurz malířský.

Celkový závěr k mým hypotézám

Z celkem sedmi mnou stanovených hypotéz se mi jich pět potvrdilo. Výsledky mě někdy dosti překvapily. Například hypotéza č. 3, která se mi nepotvrdila, a to, že předpokládaných minimálně 50 % odsouzených by mělo zájem o jiné kurzy, než jim jsou ve Věznici Ostrov nabízeny. Z tohoto vyplývá, že možné rekvalifikační kurzy ve Věznici Ostrov jsou dostačující a odsouzení jsou s jejich možnostmi spokojeni.

To, že větší procento odsouzených ke svému pracovnímu zařazení nepotřebuje odbornou kvalifikaci, nasvědčuje také fakt, že jak mi vychovatel věznice Ostrov sdělil, práce, které odsouzení vykonávají, jsou myšleny také v podobě uklízeč nebo také opravář a na tyto pracovní zařazení mnohdy nepotřebují žádné odborné kvalifikace.

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo zjistit možnosti odsouzených osob po absolvování rekvalifikačních kurzů v dalším životě a zároveň jsem si chtěl ověřit, zda tyto kurzy napomáhají k lepšímu pracovnímu zařazení během výkonu trestu odnětí svobody. Samotný pohled vybraného vzorku odsouzených na absolvování rekvalifikačních kurzů je celkem pozitivní. Pracovně zařazených je 85 %, avšak pouhých 12 % využije své odborné kvalifikace k pracovnímu zařazení ve věznici.

Konečný výsledek šetření je zjištění, že osoby ve výkonu trestu odnětí svobody zájem o řešení své budoucnosti neprojevují. Samotný počátek tohoto zjištění může být datován již v období povinné školní docházky. Dotazovaní respondenti například pochybnými kamarády a nevhodně stráveným volným časem. Těchto údajů jsem docílil díky otázkám, které odsouzeným položil vychovatel daného oddělení ve věznici Ostrov, který si jak jsem již zmínil si přeje zůstat v anonymitě.

Hypotézy potvrzují, že nemalá část vězňených osob si uvědomuje, že jim rekvalifikační kurzy napomůžou k získání zaměstnání po propuštění na svobodu, a díky tomu se lépe začlenit do společnosti. Pracovně zařazení odsouzení využívají své platy ke splácení nemalých dluhů vzniklých s jejich umístěním ve věznici, a také dluhů, které jsou spojeny s jejich kriminální minulostí.

Několik odsouzených má zájem o rekvalifikační kurzy, které věznice nenabízí, ať už je to z důvodu nedostatečného prostoru nebo z důvodu bezpečnosti. Je to nesmírně náročné, protože většina odsouzených je v ostrahovém režimu. Ale i tak se domnívám, že při troše dobré vůle by šlo zrealizovat některé vybrané rekvalifikační kurzy, které by pomohly i ke snížení kriminality. Uvedu příklad, když by odsouzený absolvoval kurz anglického jazyka a zároveň barmanský, kuchařský nebo svářečský, bylo by pro něj snadnější najít si práci třeba i v zahraničí a tím by získal potřebné finanční prostředky. Vezmu-li v potaz samotný čas, který stráví odsouzený absolvováním kurzu, tak je to čas, který nevěnuje vymýšlením další trestné činnosti a po absolvování daného kurzu má větší šance najít si ve věznici práci, která ho bude i nadále zaměstnávat a zároveň bude mít i finanční prostředky na lepší začlenění do společnosti po propuštění. Je mi zcela jasné, že ne všichni odsouzení by se zúčastnili, ale i kdyby to vedlo k nápravě jen jediného procenta odsouzených a jejich resocializaci, určitě by bylo prospěšné tuto

myšlenku zrealizovat. Zároveň by vznikly pracovní možnosti pro kvalifikované školitele a speciální pedagogy pracující ve státní správě, tudíž ve věznicích.

V budoucnu bude zajímavé sledovat statistiky, zda v souvislosti s novou koncepcí dojde ke zvýšení počtu vzdělaných odsouzených. Kromě statistických dat by bylo žádoucí sledovat i osudy absolventů po propuštění na svobodu a zjišťovat, zda z hlediska jejich resocializace byly vzdělávací aktivity skutečně přínosné.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BENEŠ, M. *Andragogika teoretické základy*. 2.vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-864 32-23-8.

ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Sociální ochrana: terciální prevence, její možnosti a limity*. Příbram: Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-130-0.

HENDL, J.: *Kvalitativní výzkum (základy metody a aplikace)*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HENDRYCH, I. *Vybrané kapitoly z penologie*. Opava: Slezská univerzita, 2010. ISBN 978-80-7248-574-1.

JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné*, 3. vyd. Praha: Leges, 2013. ISBN-978-80-87576-64-9.

KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005. ISBN 80-7179-813-4.

PAULOVČÁKOVÁ L. a kol.: *Jak vypracovat bakalářskou a diplomovou práci*. Univerzita Jana Amose Komenského Praha. Praha:2015. ISBN 978-80-7452-106-5.

SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie II. díl: Teorie a praxe zacházení s vězňnými*, Liberec: Technická univerzita, 2007. ISBN 978-80-7372-204-3.

Zákony

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. [online]. [cit. 2022-01-03]. Právní informace ASPI

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. [online]. [cit. 2022-01-03]. Právní informace ASPI

Zákon č. 555/1992 Sb., o vězeňské službě a justiční strážní ČR. [online]. [cit. 2022-01-05]. Právní informace ASPI

Seznam použitých internetových zdrojů

Co čeká odsouzeného po nástupu trestu [online]. [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-kynsperk-nad-ohri/sekce/nastup-do-vykonu-trestu>

Koncepce vězeňství do roku 2025 [online]. [cit. 2022-01-04]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>

Informace o realizaci standardizovaných programů zacházení s odsouzenými a o realizaci přípravy odsouzených na propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. [online]. [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/vyrocnizprava-vs-cr-2020>

Organizační jednotky [online]. [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2017.pdf>

Organizační schéma Vězeňské služby České republiky [online]. [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/organizacni-schema>

Statistická ročenka VSČR 2020 [online]. [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2020.pdf>

Šablona - Univerzita Jana Amose Komenského Praha (UJAK). *Profiformátování.cz* [online]. 2020 [cit. 2020-02-26]. Dostupné z: <https://www.profiformatovani.cz/blog/25-sablony-a-formatovani/21-sablona-univerzita-jana-amose-komenskeho-praha-ujak>

Vzdělávání vězňů [online]. [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/stredni-odborne-uciliste/sekce/zakladni-informace>

Základní informace SOU VSČR [online]. [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/stredni-odborne-uciliste/sekce/zakladni-informace>

SEZNAM ZKRATEK

Tj.

VTOS.

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam obrázků

Obrázek 1: organizační schéma Vězeňské služby České republiky	214
Obrázek 2: Organizační jednotky	30
Obrázek 3: Členění odsouzených dle nejvyššího dosaženého vzdělání k 31.12.2020 ...	46

Seznam grafů

Graf 1: Povědomí o rekvalifikačních kurzech	55
Graf 1: Rekvalifikační kurzy z pohledu lepšího začlenění do společnosti	56
Graf 1: Zájem o rekvalifikační kurzy, které nejsou nabízené	57
Graf 1: Zájem o doplnění vzdělání	58
Graf 1: Rekvalifikační kurzy z pohledu lepšího začlenění do společnosti	59
Graf 1: Pracovní zařazení ve věznicích	60
Graf 1: Potřeba odborné kvalifikace k pracovnímu zařazení	61

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Dotazník	I
----------------------------	---

**Příloha A – Dotazník pro osoby ve výkonu trestu odnětí
svobody ve Věznici Ostrov**

1) Váš věk

- a) 18–25 let
- b) 26–30 let
- c) 31–40 let
- d) 40 a více

2) Jaké máte vzdělání?

- a) Základní
- b) Středoškolské bez maturity
- c) Středoškolské s maturitou
- d) Vyšší odborné
- e) Vysokoškolské

3) Mluvíte cizím jazykem?

- a) Ano (jakým?)_____
- b) Ne

4) Ve výkonu trestu jste (včetně současného trestu):

- a) poprvé
- b) podruhé
- c) 3–5 x
- d) 6 x a více

(pokud jste ve výkonu poprvé, na další otázku neodpovídejte)

5) Absolvoval jste v předchozím trestu odnětí svobody nějaký vzdělávací

kurz?

- a) Ano (jaký?)_____
- b) Ne

1. a) V případě že ano, využil jste ho k získání práce po propuštění?

- a) Ano absolvoval a využil (v jaké profesi)_____
- b) Ano, ale nevyužil jsem ho, nepomohl mi pro získání zaměstnání

6) Víte, jaké kurzy v současnosti Věznice Ostrov poskytuje?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Je mi to jedno

7) Jste ve věznici pracovní zařazen?

- a) Ano (Jak dlouho?)_____
- b) Ne
- c) Mám podanou žádost a čekám na zařazení

(pokud jste odpověděl NE, na otázky 8–9

neodpovídejte)

8) Potřeboval jste odbornou kvalifikaci na Vaše pracovní zařazení?

- a) Ano (Jakou a kde jste jí získal?)_____
- b) Ne

9) Jste se svým pracovním zařazením spokojen?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Je mi to jedno, hlavně že pracuji

10) Domníváte se, že kdybyste měl lepší kvalifikaci, našlo by se pro Vás perspektivnější pracovní zařazení ve věznici?

- a) Ano určitě
- b) Ne
- c) Nevím

11) Bylo Vám ze strany věznice nabídnuto pracovní zařazení?

- a) Ano
- b) Ne

12) Bylo Vám ze strany věznice nabídnuto absolvovat nějaký kurz?

- a) Ano (uveďte jaký a rok ukončení) _____
- b) Ano, ale neměl jsem zájem (důvod)_____

c) Ne

13) Je nějaký kurz, o který byste měl zájem, ale věznice ho nenabízí?

a) Ano (jaký)_____

b) Ne

14) Myslíte si, že absolvování kurzu vám umožní se lépe začlenit do společnosti vašem propuštění?

a) Ano, jsem si jist

b) Spíše ne, na to se „venku“ nekouká

c) Ne, kurz je málo, chce to školu

15) Uvítal byste možnost doplnit si vzdělání (středoškolské, vysokoškolské) v průběhu výkonu trestu odnětí svobody, kdyby byla taková možnost ve Věznici Ostrov?

a) Ano, lépe po propuštění najdu práci

b) Ano, alespoň si zkrátím čekání na propuštění

c) Určitě ne, mám své starosti

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Martin Zmrzlý, DiS

Obor: Andragogika

Forma studia: Kombinovaná

Název práce: Možnosti vzdělávání a rekvalifikace ve výkonu trestu odnětí svobody

Rok: 2022

Počet stran textu bez příloh: 65

Celkový počet stran příloh: 4

Počet titulů českých použitých zdrojů: 8

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 10

Vedoucí práce: PhDr. Tereza Vacínová, Ph.D